

МАКЕДОНСКИ ПРЕГЛЕДЪ

СПИСАНИЕ ЗА НАУКА, ЛИТЕРАТУРА И ОБЩЕСТВЕНЪ ЖИВОТЪ

ИЗДАВА

МАКЕДОНСКИЯТЪ НАУЧЕНЪ ИНСТИТУТЪ

ГОДИНА IV, кн. 2.

REVUE MACÉDONIENNE

ÉDITION

DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE MACÉDONIEN

ANNÉE IV, FASC. 2.

ДАРЪ

ОТЪ

МАКЕДОНСКИЯТЪ НАУЧЕНЪ
ИНСТИТУТЪ



СОФИЯ — SOFIA

ПЕЧАТНИЦА П. ГЛУШКОВЪ — IMPRIMERIE P. GLOUCHCOFF

1928.

МАКЕДОНСКИ

ПРЕГЛЕД

ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА НАСТАВНИКА И НАСТАВНИЦА

МАКЕДОНСКИ

МАКЕДОНСКИ НАСТАВНИК

ГОДИНА IV, БР. 2

REVUE MACEDONIENNE

MACEDONIAN

DE L'INSTITUT SCIENTIFIQUE MACEDONIAN

année IV, page 2

МАКЕДОНСКИ

МАКЕДОНСКИ НАСТАВНИК



СОФИЈА — 1958

ИЗДАВАЧКА КУЛТУРА — БУДУЌАСТА НАСТАВНИКА И НАСТАВНИЦА

1958

СЪДЪРЖАНИЕ

	стр.
Проф. Н. П. Благоевъ, Дѣлянъ и неговото въстание въ Моравско и Македония противъ византийцитѣ . . .	1
Д-ръ Владиславъ Алексиевъ, Приносъ къмъ византийско-българскитѣ правни отношения. Еклогата съ огледъ на завещанието	23
Проф. Ив. Снѣгаровъ, Градъ Охридъ. Исторически очеркъ.	65
К. Г. Пърличевъ, Къмъ характеристиката на Григоръ С. Пърличевъ (По спомени, сведения и документи)	99

Рецензии и книжовни вестн

E. Dvornik, <i>La vie de saint Grégoire le Décapolite et les Slaves macédoniens au IX. siècle.</i> Paris 1916, 8 ^o , 91. — Рецензия отъ проф. П. Мутафчиевъ	141
Friedrich Wallisch, <i>Der Atem des Balkans.</i> Vom Leben und Sterben des Balkanmenschen. Mit 33 Abbildungen und einer Karte. Leipzig, 1928, 8 ^o 191. — Рец. отъ Ст. Романски.	155
N. Iorga, <i>La Roumanie, les Balkans et l'Europe Centrale</i> (Печ. въ спис. „L'Esprit international“. 2-e année, № 6, 1-er Avril, 1928. Dotation Carnegie. Centre européen. Paris). — Рец. отъ Л. Милетичъ	153
D-r Franz Doflein, <i>Mazedonien.</i> Erlebnisse und Beobachtungen eines Naturforschers im Gefolge des deutschen Heeres. Mit 279 Abbildungen im Text und 4 farbigen und 12 schwarzen Tafeln. Jena, 8 ^o 592. — Рец. отъ Л. Милетичъ.	161
Tache Papahagi, <i>Images d'ethnographie roumaine</i> (daco-rumaine et aroumaine). Tome I. 318 photographies, avec text français et roumain. 1928, 8 ^o , 173. — Рец. отъ Ст. Романски	165
Kurt Hielscher, <i>Jugoslavien.</i> Slavonien, Kroatien, Dalmatien, Montenegro, Herzegowina, Bosnien, Serbien. Landschaft, Baukunst, Volksleben, Abbildungen in Kupfertiefdruck. Berlin, 1926, Fol. 192. — Рец. отъ Л. Милетичъ	168
Д. Талевъ, <i>Усилни години.</i> Романъ. Часть първа. Въ дрезгавината на утрѣто. София, 1928, 8 ^o , 173. — Рец. отъ Мария Милетичъ-Букурещлиева	170
Три сбирки македонски разкази. 1. Н. Джеровъ, <i>На югъ.</i> Македонски разкази. София, 1928, 8 ^o , 97; — 2. <i>Кръстьо Веляновъ, Милко Ралинъ, Бойко.</i> — Въ бури. Разкази изъ македонската освободителна борба. София, 1926, 16 ^o , 156; — 3. <i>Кирилъ Искровъ, Ножътъ.</i> Разкази. Книга I. София, 16 ^o , 165. — Рец. отъ Мария М. Букурещлиева	171
Излѣзли брошури по въпроса за правата на българскитѣ малцинства	173
Съдържание на книгата въ резюме на французки.	175—192

TABLE DES MATIÈRES

	Pages
Prof. N. P. Blagoev, <i>Déliane et l'insurrection soulevée par lui en Moravie et en Macédoine contre Byzance</i>	1
D-r Vladislav Alexiev, <i>Apport à l'histoire des relations juridiques byzantino-bulgares. L'Eklogue au point de vue de successions, II</i>	23
Prof. Iv. Snégarov, <i>La ville d'Ohrida. Aperçu historique, II</i>	65
K. G. Perlitchev, <i>Complément à la caractéristique de Grigor S. Perlitchev</i>	99
Comptes rendus	
F. Dvorník, <i>La vie de Saint Grégoire le Décapolite et les Slaves macédoniens au IX. siècle</i> . Paris 1925. — Compte rendu par le prof. Moutaftchiev	141
Friedrich Wallisch, <i>Der Atem des Balkans. Vom Leben und Sterben des Balkanmenschen</i> . Leipzig 1928. — Compte rendu de St. Romansky	155
N. Iorga, <i>La Roumanie, les Balkans et l'Europe</i> (V. „L'Esprit international“, 1925, N° 6, Paris). — Compte rendu de L. Miletitch	158
D-r Franz Doflein, <i>Mazedonien</i> . Jena, 1921, 8° 592. — Compte rendu de L. Miletitch	161
Tache Papahagi, <i>Images d'ethnographie roumaine</i> (daco-roumaine et aroumaine). Tome I. 318 photographies avec texte français et roumain. Bucarest, 1928. — Compte rendu par St. Romansky	165
Kurt Hielscher, <i>Jugoslaviën</i> . Slovenien, Kroatien, Dalmatien, Montenegro, Herzegowina, Bosnien, Serbien. Abbildungen in Kupfertiefdruck. Berlin, 1926. — Compte rendu de L. Miletitch.	168
D. Talev, <i>Les rudes années</i> . Roman. I. Partie. Sofia, 8° 173. — Compte rendu de Maria Miletitch-Boukourechtlieva	170
Trois recueils de nouvelles macédoniens: 1. N. Djerov, <i>Au Sud</i> . Nouvelles macédoniennes. Sofia, 1928; 2. Krestio Velianov, <i>Milko Ralin, Boïko</i> . — <i>Dans la tempête</i> . Récits de la lutte pour la délivrance de la Macédoine. Sofia, 1926. — 3. Cyrille Iskrov, <i>Nojet</i> . Récit. I. Sofia. — Compte rendu de Maria M. Boukourechtlieva	171
Brochures parues sur la question des droits des minorités bulgares	173
Les articles de la Revue en résumé en français	175—192

КЪМЪ ХАРАКТЕРИСТИКАТА НА ГРИГОРЪ С. ПЪРЛИЧЕВЪ.

(ПО СПОМЕНИ, СВЕДЕНИЯ И ДОКУМЕНТИ).

Отъ К. Г. Пърличевъ.

Ние българитѣ изобщо не сме отъ ония народи, които знаятъ добре миналото си, историята си. Когато проучваме известна личност, живота и дейността на която сж свързани съ нѣкоя епоха отъ нашето минало, заедно съ това ние спомагаме за по-подробното изучаване на тая последнята. Чрезъ Гр. Пърличевъ, за когото не всичко се знае до сега,¹ ще хвърлимъ може би още малко свѣтлина върху една отъ най-свѣтлиѣ епохи отъ нашата история, възраждането.

Чрезъ лични възпоминания за тая твърде интересна личност, чрезъ сведенията, които имамъ отъ разпитъ на близки и познати на Пърличева, както и чрезъ писменитѣ документи, оставени отъ самия него, надѣвамъ се да прибавя съ следващитѣ страници нѣщо къмъ ония оскъдни известия, които сж публикувани до днесъ.

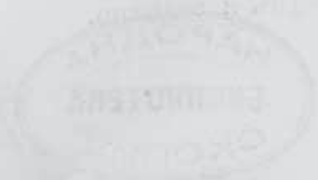
Пърличевъ никжде въ автобиографията си не споменава имената на Георги Чакъровъ отъ Струга и Миле Скопаче (Михаилъ Скопаковъ) отъ Охридъ, съ които фактъ е, който и азъ отъ най-ранна възраст помня, че другаруваше най-интимно, и тримата коментираха много често било тогавашнитѣ цариградски вестници «*Νεολόγος*» и „Зорница“, или пъкъ размѣняха мисли по разни обществени въпроси, по които не винаги биваха на едно и сжщо мнение. Раздѣлата му съ тѣхъ, когато М. Скопаковъ напусна Охридъ, а за Г. Чакъровъ

¹ Първи данни за Гр. С. Пърличевъ сж изнесени у насъ отъ К. М. Скопаковъ. Това е единъ историколитературенъ очеркъ „Гр. С. Пърличевъ,“ помѣстенъ въ „Известия на Семинара по Славянска филология“ при университета въ София, кн. III. отъ 1911, който очеркъ е отпечатанъ и отдѣлно.





Григоръ С. Пърличевъ





Григоръ С. Пърличевъ



единъ день се получи известието, че е починалъ, му се е отразила безъ друго. Така, спомнямъ си, че когато Христо Д. Узуновъ дойде да съобщи у Пърличевѣ известието за смъртъта на дѣда си (майка му е дъщеря на Г. Чакъровъ), Пърличевъ се провикна: „бре!? Та и тая ли планина падна?“ Защото Чакъровъ бѣше наистина високъ, едъръ мжжъ.

Но само това ли е пропуснато въ автобиографията на П.? Така напр. нигде той не споменава за живота си у дома, на трапезата, между семейството си. А като баща, макаръ и външно никакъ не неженъ, той не бѣше равнодушенъ и безгриженъ, а напротивъ. У дома той бѣше пълненъ властелинъ, никакъвъ други гласъ не се чуваше освенъ неговия. Не винаги бѣше склоненъ да приема посетители, макаръ и роднини. Не къмъ всички такива бѣ еднакво благоразположенъ; нѣкои отъ ония, които той считаше празнословци, не единъ пжтъ си излизаха преждевременно и сконфузени. Предпочиташе да си бжде у дома винаги, когато не бѣше въ училище, или на разходка съ сина си, или по нѣкоя работа вънъ. Най-често той бѣше обграденъ между книги — речници и съчиненията, които превеждаше, седналъ на кжта край огнището, съ писалка въ ржка и хартия на колено, или съ нѣкоя отъ любимитѣ му книги за прочитъ въ ржка, на най-обикновенъ дървенъ одъръ въ двора подъ историческата домашна черница, свежия плодъ на която, събиранъ искусно отъ ржката на майка му и продаванъ отъ самия него, му е донасялъ на времето по нѣщо за оскъждното му препитание. Знаятъ се книгитѣ, съ които си е служелъ при превеждане на Илияда и Одисея — освенъ изпратения му отъ Цариградъ гръцко-руски речникъ, това сж разни гръцки книги, руски преводи, нѣколко тома сравнителенъ преводъ на Илиядата на френски съ гръцкия текстъ насрещу и много обяснения на френски подъ линия, приключенията на Телемаха на френски. За „Смѣхуриитѣ на Ариосто,“ преведени отъ него на бълг. ез., ималъ италянския текстъ на „Orlando Furioso,“ отъ Torquato Tasso — „la Jerusalem liberrata“ на италянски и др. и др.

А между книгитѣ, които му сж били почти нераздѣлни другари и събеседници, знаятъ се около 12 тома „Dictionnaire Philosophique“ отъ Волтера неподвързани, но цѣли и всички поетически произведения, драми и трагедии отъ сжщия на француски; 4 томчета октаво, здраво подвързани „L'Esprit des

Lois“ отъ Montesquieu, Fenelon, La Fontaine, La Rochefoucauld, Декамеронъ отъ Бокачио на французки и толкова други руски, гръцки и французки съчинения. //X

Не малко пжти следъ прочитъ или продължително писане се разхождаше било самъ въ двора подъ черницата или на чардака съзерцавайки надъ езерото къмъ Галичица, или съ сина си на Горни-Сарай, Горна-порта, Канио, на Кукуль — въ Охридъ, или по рида надъ българскитѣ гробища и край морето — въ Солунъ. — Въ храната си билъ доста придирчивъ. Месо почти никога не хапвалъ, а главно чорба, зеленчукъ, хайверъ, риба и особено дихателнитѣ органи (ксенои) на рибата. Молитва винаги трѣбваше да чете синъ му или една отъ дъщеритѣ му както преди, тъй и подиръ ядене. Обѣдтъ свършенъ, той пийнуваше чаша вино и много често самъ започваше било нѣкой черковенъ тропаръ или народна пѣснь, или караше насъ, децата да попѣемъ. Между тия пѣсни бѣха неговата за унищожението на Охридската патриаршия („Въ хиляда и седмстотинъ шестъдесетъ и второ лѣто. . .“) оная за посрѣщането на първия български владика въ Охридъ („Бога вишнаго да славимъ. . .“), пакъ съставена отъ него, народната пѣснь „Вишничица родъ родила“, „Делми сторихме, Яно, вѣра и клетва“, „Отдавна ли си, девойче, калугерица“, „Високо стоишъ звѣздо-ле, далеко пулишъ“... или гърцката „О, К'есисъ пуля, пуля петумена“. Обличаше се скромно, но винаги спретнато и чисто; пращинка нетърпѣше върху си; особено искаше да бжде свободно облеченъ; първата колосана и модна риза той не можа да търпи и отъ тогава до края той носи само чиста риза съ мека яка и ржкави.

Въ автобиографията на П. има оговорки върху брака: „Добро е оженването, но по-добро е неоменването. Който иска да бжде полезенъ народу си, да не се жени“ - А при все това, следъ връщането си отъ второто му експедиране на заточение въ Дебъръ, П. рѣшилъ въпроса въ положителенъ смисълъ и скоро подиръ това, като вѣнецъ на победата надъ гърцизма и на тържеството на националното дѣло, той се вѣнчалъ. Бждещата му булка и помошница на старата му вече майка става Анастасия Христова Узунова. Случайността ли, сждбата ли, или нѣкой добъръ духъ навелъ Пърличева на тоя именно изборъ, а не на другъ, фактъ е обаче, че П. е

отдалъ на съпругата си най-голѣмата възхвала, пожелавайки на всѣки българинъ да има такъва като нея. За да каже това, П. е ималъ всичкитѣ основания. Темпераментъ като неговия мжно би издържила коя и да е жена. Но Анастасия Христова Узунова, дъщеря на Христо Узуновъ и Зоица, сестра на Константина Христо Узуновъ, когото Козма Шапкаревъ е благославялъ като пръвъ свой учителъ на българско четмо¹ станала негова спжтница въ живота, изнесе до край своя тежкъ кръсть безъ роптание и съ пълна преданостъ на своя дългъ. Не толкова нежниятъ съругъ Пърличевъ напълно заслужено ѝ отдава своята почить.

Първата рожда на П. е момичето Константинка, едно лично хубаво създание, загубата на което трудно е преболѣлъ бащата. Следъ това се ражда още една дъщеря, Луйза, впоследствие оженена за Николаки Маневъ, аптекаръ въ Охридъ а отъ 1917 г. насамъ вдовица живуща въ родния градъ. Следъ нея се добива синъ Кирилъ по настоящемъ емигрантъ въ София, после пакъ дъщеря Деспина, сега въ Охридъ, и най-после вторъ синъ — Георги, роденъ въ Солунъ, починалъ тамъ-же,

Родителитѣ не лишаваха децата си отъ необходимото било въ Охридъ, Битоля или Солунъ. Лѣтно време почти винаги морскитѣ бани бѣха задължителни. Пърличевъ не напразно се бѣше училъ първо медицина. Но като педагогъ той се грижеше и за умственото възпитание на децата си, помагайки имъ, доколкото му бѣ възможно въ тѣхнитѣ уроци, или давайки имъ нужното улеснение чрезъ частенъ учителъ.

Самъ Пърличевъ се бѣ заелъ съ време да въведе своя синъ въ познанието на гръцкия езикъ, и когато бѣше учителъ въ Солунската гимназия, гдето туку-що постъпихъ, почна съ мене уроцитѣ по тоя езикъ у дома. Но азъ, гоненъ и преследванъ отъ връстницитѣ гърци отъ махалата, често пжти въ боеве съ тѣхъ, отказахъ подъ нѣкакъвъ предлогъ да уча езика на своитѣ противници.

Макаръ че по успѣхъ минавахъ отъ трети за четвърти класъ и въпреки сълзитѣ, заставенъ бѣхъ отъ баща си да повторя сжщия класъ, понеже не съмъ билъ достатъчно развитъ физически. Голѣмо значение отдаваше П. на здравето; ако не толкова на собственото си здраве, то на онова на своитѣ дѣца та и на всичкитѣ свои ученици.

1) Вж. „М. прегледъ“ год. III. кн. 2

Когато говоримъ на тема близка до сърдцето ни, когато се докосваме до събития, отдалечени, но които обичаме и искаме да доближимъ до паметъта си, защото сж тѣсно свързани съ лица, които ни сж мили и които уважаваме, наклонни сме понѣкога да кажемъ колкото можемъ по-вече, да си възпроизведемъ, ако е възможно, всичко подробно около тѣхъ. Такъво, близко до сърдцето ни, е нашето възраждане и толкова мили ни сж дейцитѣ, които го изнесоха, защото това сж нашитѣ бащи, а нѣма нищо по заслужваще нашата почитъ и уважение.

Пърличевъ не е отъ словоохотливитѣ. А когато говори за себе си, още по-малко. Поради тая му черта, поради привързаностъта му къмъ краткостъ, Пърличевъ отминалъ въ своята автобиография подробности и факти, които ние съ голѣмо удоволствие бихме чели днесъ. Погледнете на самата автобиография. Макаръ и не голѣма по размѣръ, но една цѣла година е употребилъ за нея; фактъ, който свидѣтельствува и за голѣмата му придирчивостъ, кое заслужва да влезе въ текста и кое не. Придирчивостъ не само въ фактитѣ, които подбира и прецежда, но и въ фразитѣ и думитѣ, които отмѣрва, поправя, изхвърля, замѣства. Може би поради тия си качества Пърличевата автобиография е станала любимо пособие на преподавателитѣ по български езикъ въ Царството и, по тѣхни признания, единствения образецъ за автобиография на български.

Изобщо недружелюбенъ и скжперникъ въ раздаване на своитѣ лични симпатии, П. не ги скривалъ предъ ония, които единъ пжтъ удостоивалъ съ тѣхъ. Между немногото учители отъ последна категория били: Дойкиновъ, едъръ, здравъ и веселъ българинъ, който често посѣщавалъ П. въ домътъ му и обичалъ да пѣе пѣсенъта: „Зеленъ листецъ, зеленъ листецъ, буково дърво“... Единъ день предъ опасността отъ единъ пожаръ, който избухналъ наблизко до домътъ на П., Дойкиновъ предъ очитѣ на изплашеното семейство на П. събралъ като хала цѣлия багажъ отъ домашни вещи, образувалъ отъ него голѣми денгове, които той сграпчвалъ въ ржцетѣ си и като обикновени бохчи ги дигалъ безъ нѣкакво видимо усилие, за да ги постави на мѣсто сигурно отъ приближаващата стихия. Другъ такъвъ билъ Т. Василевъ, авторъ на разкази, печатани въ Солунскитѣ Книжици, и агитаторъ срещу гър-

цизма въ Солунско, а специално въ с. Киречъ-Къой. После Сплитекъ, чехъ, който подпомагалъ сина на П. по геометрия и особено по чертание; Александъръ Битраковъ, образецъ учителъ въ основното училище въ града. И още единъ-двама други учители. А самия него всичкитѣ му колеги уважавали.

Съ ученицитѣ си П. е билъ обикновено строгъ, но и справедливъ. Тогавашната педагогия допускала и бой. Отъ строгостта и шамаритѣ П. не се бѣ отказалъ и въ последнитѣ си учителски години въ Солунъ. Даже и най-добритѣ му ученици сж били удостоявани отъ него съ тоя даръ. Покойниятъ Климентъ Карагюлевъ съ извѣстно задоволство разправяше единъ день, че и той не билъ отминатъ отъ П. „Щѣше да ми бжде ядъ,“ прибавяше той, „ако и азъ, не бѣхъ получилъ отъ П. плесникъ.“ А Карагюлевъ билъ единъ отъ ученицитѣ, които били гордостъ за Солунската гимназия. Отличенъ по успѣхъ и съ примѣрно поведение, той билъ любимецъ на своя преподавателъ П. Наистина съ добритѣ си ученици П. се хвалеше и радваше. Посредственитѣ по успѣхъ, но трудолюбиви ученици той е насърдчавалъ. „Още малко трудець ти трѣбва, за да се спасишъ!“ Спрѣмо безволнитѣ и бездарни ученици е билъ язвителенъ. А колко е почиталъ трудолюбието! Какъ е величаелъ труда! И цѣлия му животъ е билъ трудъ, и пакъ трудъ. Иначе безъ трудъ П. сигурно не би могълъ да прогони (това вече не само съ силна лична инициатива, а и съ общо съдействие) гърцизма отъ своя роденъ градъ; безъ трудъ какъ би съставилъ Армаголосъ и Скендеръ-бей; какъ би научилъ елински по-добре отъ професоритѣ си; какъ би направилъ два превода на Илиада и Одисея; какъ би усвоилъ старобългарски езикъ безъ преподавателъ, а отъ чуждитѣ езици, освенъ грѣцки, още и французки, на който даже превежда, и италиянски, отъ който превежда *Orlando Furioso* отъ Ariosto.

Економъ и пестеливъ въ всичко, П. се е показвалъ такъвъ и въ училище. Така, отъ ученицитѣ си е искалъ да не хабятъ напразно страницитѣ на тетрадитѣ си или мѣстото на черната дъска. „Щади мѣсто!“ е била една отъ неговитѣ заповѣди. Отъ дежурния ученикъ винаги е искалъ мастилница съ толкова мастило, че като потопа писалката до дъното на мастилницата, писецътъ да се напои колкото е нужно. Тежко на оня, който му носелъ пълна мастилница.

Въ Солунъ радостъ е било въ домътъ на П. когато въ нѣкои празднични дни ученицитѣ родомъ отъ Охридъ, или гимназиалниятъ хоръ идвали на честитка.

Въ нѣкое отъ тия посещения непредпазливъ младежъ подметналъ нѣщо ласкателно по адресъ на голѣмата дъщеря на П., тогава ученичка. Радващъ се на твърде остъръ слухъ, П. дочуль и веднага реагираля, казвайки: „Стани достоенъ, да ти я дамъ!“

Поетъ, какъвто бѣше по натура, П. обичаше много музиката, бѣше и рѣдкъ хорсиграчъ и дансьоръ. Погрѣшна стѣпка, или непълненъ тактъ не търпеше. Играли и танцували и на сватбата на дъщеря му. Кумътъ, градски лѣкаръ, при това и грѣкъ по народностъ, пада играйки заедно съ дамата си, братова лъщеря на П. Скандалътъ е билъ готовъ: злополучниятъ кавалеръ е билъ сконфузенъ и нищо не могло да го извини предъ разядосания Пърличевъ.

Една следа отъ общественно-възпитателната дѣйностъ на Пърличевъ намираме въ една ржкописна книжица, по всѣка вѣроятностъ преводна работа отъ елински или француски езикъ. Заглавието на ржкописа липсва; първата часть е озаглавена „Длъжности на чловѣка като особа“ (вм. личность) и веднага следва подзаглавие „Размышленіе“. Други глави на книжката сж: Страститѣ¹, Женж, Сродныцы, Длъжности на обществото и Вѣроизповѣданіе. П-въ несъмнено е използвалъ нравственитѣ принципи и поучения прокарани въ книгата както предъ своитѣ по-възрастни ученици въ училището, следъ като е билъ вече изхвърленъ отъ употребление грѣцкия езикъ, тѣй сжщо и предъ обществото въ честитѣ си проповѣди въ черква, или въ училище при разни случаи. Другото значение на този преводъ се състои въ това, че той свидѣтельствува до каква степенъ П., отличниятъ познавачъ на грѣцки, е владѣлъ български езикъ. Единъ малкъкъ цитатъ може би не ще бжде излишенъ, за да се види, че още въ самото начало (иска ми се да вѣрвамъ, че този преводъ на П. ще да е единъ отъ най-раннитѣ) П. си е служилъ съ единъ не лошъ за времето български езикъ. Така подъ цитираното подзаглавие „Размышленіе“ въ „Чясть първа“ на ржкописа следва текстъ:

¹ Надѣжда и страхъ, Веселіе и мрачностъ, Гнѣвъ, Сожаленіе, Желаніе и любовь (по погрешка съ ъ, вм. ъ).

„Чловѣче, дойди си на себе и размишлявай цѣльтъ заради кождо си създавъ. размишлявай върху (последната дума после зачеркната, б. м.) силитѣ си, размишлявай върху (пакъ зачеркната д. върху) потрѣбы-тѣ си, размишлявай върху (и тукъ д. върху писана, а после зачеркната, б. м.) различнитѣ си отношенія. . . Не бжди продерзливъ да говоришь прѣди да тегнишь словата си. не прѣдпримай ничто прѣди да испиташъ какъ-въ може да бжде край-тъ. и така безчестіе-то ще бѣга далеко отъ тебе и срамъ-тъ никога не ще познае кжщж-тж ти. раскаяніе-то не ще влѣзе въ вратата ти и мрачность-та не ще насѣдне надъ чѣло-то ти“. Такъвъ е езикътъ на П. въ цѣлата книга. Такъвъ е той и въ неговитѣ слова, такъвъ е и въ автобиографията му. Що би пречело, ако така бѣше преведена и Илиядата, както и бѣ почналъ П-въ въ първия си преводъ

(„Ми проникна златобулна зора
Отъ бистри-нѣ струи океански“).

Но тогавашната българска критика (Нешо Бончевъ), посрѣщнала неблагоприятно превода. П. билъ обиденъ, поради което захвърлилъ превода си въ огъня, за да почне после втория преводъ на славянски, който езикъ П., като поетъ и славянинъ, счита за осъществимъ и възможенъ, както това личи отъ единъ неговъ предговоръ къмъ последния преводъ на Илиада, а сжщо тѣй и отъ специалната славянска граматика, която съставилъ П. за полесното усвояване на тоя езикъ. — Ето и самия тоя предговоръ.!

Критикъ и преводчикъ.

— Г-не, чулъ съмъ, че Омировж-тж Илиадж искашь да доведешъ до половинж-тж на обемъ-тъ ѝ, и мнозина ти даватъ право: тѣ казватъ, че у Омира има много страници, които и най пламенны-тѣ любители на поезиѣ-тж не гы читатъ, че развитіе(то) на книжнинж-тж не пріима до тамъ великы книгы какъто пріимаше Омирова-та Епоха, че бы было немала полза да се скрати Илиадата и да стане ржчна книга, че нѣмаме никаквж ползж отъ дългитѣ и празны разговори, които съставлятъ половинж-тж Илиадж, че всякъ Славянинъ ще чита съ повече интересъ вашій, нежели всѣкой другій прѣводъ на Илиадж-тж, че стиховетѣ Ви сж лѣсни за читаніе и за помненіе, че въ нихъ се намира простота-та на Омира, и

плавността на народны-тъ пѣсни, и искусство-то на художествены-тъ, че можешъ да извличяшь сълзы, че си доставилъ¹ Ектора много по интересно лице въ превода, нежели въ оригинала, че умѣлъ си да разширишь кръга на поетически-тъ волности, че си удържалъ правилно слогуудареніе... съ еднж думж, че дѣло-то Ви ще направи Епохж, както каза Цариградското „Читалище“.

— Явно, Г-не, че намерение-то Ви е да критикувате. — Да! Слава богу, съмъ критикъ; Нъ имамъ ли честь да видж вашій новъ преводъ на Илиадж-тж?

— Всесърдечно Г-не; Ето го цѣль. . .

— Въ пѣсень А, скращеніето е чрезмѣрно. — Да, защото гнѣвъ-тъ и слѣдствія-та му трѣбва да сж бързы. — Радвамъ се, че преводъ-тъ Ви дыше Омировж поезіѣ; вѣе что сте писали, е исто-то, Омирово-то. Нъ това не е Омиръ Еллинскій поетъ. нѣе Пърличевъ, българскій поетъ.* — Истина е, че не писахъ за еллины. — Добро! нъ трѣбвало бы да превеждате вѣрно: цѣль-та на Илиадж-тж е да противопостави Западъ противу Изтокъ, Морето противу Слънцето, Еллизмъ-тъ противу варваризмъ-тъ: Това като е тѣй, трѣбвало бы, мыслиж, Слав: преводчикъ да разшири тѣѣ идеѣ и да внуши на сл. читателя мысль-тж да се счита и той како вмѣшанъ въ Троянската войнж, и следователно да чита съ интересъ, и то, по общѣ-то правило: „всякой писатель трѣбва да пише по духа на народа си и на епохж-тж си?“ — Не! Никакъ. Както у Омира, така и у превода трѣбва да владѣе идеята „всякой, что не е елинъ е варваринъ“ — тая и у превода владѣе, и у превода е представено за глупаво все, что не е еллинско. — Не трѣбва да изоставите ничто, нито да допълните ничто, инако ще дадете ржчки² на всякой критикъ да вы укори не защото преводъ-тъ е лошъ или неполезенъ, нъ защото е не вѣренъ. — За да не крѣскаме по пусто, първо опредѣли ми что разумѣвашъ съ думж вѣрность: вѣрность по буквж или вѣрность по духа? — Нъ. . . двѣ-тъ. — Двѣ-тъ вѣрности не живѣятъ заедно; всякой языкъ има свой особенъ Геній; едната вѣрность ис-

¹ Вм. представилъ.

* Видж четвъртж-тж книжж (1871) на браилското периодическо списаніе.

² Сир. дрѣжки



ключява другж-тж : н(а) п(римѣръ). първый стихъ на Илиадж-тж преведенъ буквално става „Гнѣвъ възпѣвай богынѣ Пилесова сына Ахыла“, а преведенъ по духа вѣрно става „Пѣй ми Музо гнѣвъ несчястно-грозный Ахылея Пелеева сына“. Во второй преводъ сж отхвърлены нѣкои думы, които се намиратъ у Омира, а пъкъ сж приѣты други думы, които не се намиратъ у Омира, съ все това първый преводъ е колко по-лесенъ, толко по-лошь во сравненіе съ второй, дѣто грѣмкость-та на звуковы-тѣ и натрупаны-тѣ гласны принуждаватъ читателя да отваря уста-та. — Но hiatus-тъ е порокъ. — Напротивъ въ Епопея hiatus-тъ е вѣлика добродѣтель, добрый поетъ во все може да подражяе Омиру, нъ въ hiatus-тъ никой. Сега, коя вѣрность предпочитате? — Вѣрностьта по духа : Нъ и такъ дѣлото ваше не е вѣрно, зачтото е с(ъ)кращеніе. За то и скращеніе го наричамъ ; ако скращеніе е грѣхъ, прочее вси, что скратили биближ-тж, сж невѣрны преводчицы! тѣй ли? — И ние прѣведохме Землеописание Смирнова и во прѣвожданието си дозволихме да направимъ доста измѣненія; нѣкждѣ допълнихме, а нѣкждѣ изоставихме нѣкои нѣчта. Нъ пакъ да прѣправяме чуждѣтж работж до тамъ, чтото да излѣзе истинна наша, както го правятъ нѣкои!! това считаме за безчестность.¹ — Никой не ще каже че работа-та е твоя, зачтото самъ ти казвашъ, че не е твоя; при томъ, вые сте направили доста измѣненія, сте скратили, сте приложили, нъ пакъ преправянieto го считате за безчестность! Вые се біете самъ по главж-тж си, како грѣшникъ раскаянъ, или по-добро да рекж, вые си исповѣдвате како грѣхъ това, что не е грѣхъ. Не знаж какво е преправянieto-то Ви; нъ ако то е полезно на народа, вые не сте безчестенъ. Зачто допълнихте, зачто изоставихте? — За да стане прѣводъ-тъ по употребителенъ за народа за когото се направи. Зачто прочее се каете како безчестенъ, ако цѣльта ви е достигнжта? Ако ли не, страшно е да не се нарѣчете смѣшенъ, не зачто-то прѣправихте, нъ зачтото прѣправянieto-то Ви не е добро. Мы прѣводчицы не сме автори, но актори: Ако пѣніето ни е хубаво, ще въсхытиме зрителитѣ, ако ли

¹ Вижъ прѣдговоръ на Землеописание Смирнова.

дурно, ще ги расхохотимъ, но не обиждаме никого и нѣмаме да се нарѣчемъ безчестны, нѣ само смѣшны.

✓ — Нѣ моля, подѣ вліяние на коя идея прѣведохте въ такъвъ языкъ?

— Ето ъж: Една е Славянска-та граммати́ка, и ще настане време, когато едно общѣ нарѣчіе (употребено отъ ученитѣ) ще свързва вси-тѣ Славянскы племена. Това може да е сънь, нѣ е и нужда велика. Тая е идеята, която ме побуди да слѣдвамъ, увѣренъ, че други ще свършятъ това дѣло. Мые, гърцкы възпитанницы, не сме опитны въ никое отъ Славянски-тѣ нарѣчія и особенно въ Българско-то, зачтото сме лишены отъ добъръ словарь. И пакъ за матеріѣ се принудихъ да вземѣ Словарь Академіѣ Наукъ, когото и прочтохъ всичкый-тѣ. — Повѣрвай ме, че не ще имашъ спокойствіе отъ критикѣ-тѣж. — Зачто? — Зачтото идея-та ти е дързостна, и предприетието ти ново. Все, что е ново и дързко, възбужда ропотъ и гонение. А языкъ не се поправля веднажъ; такво нѣчто прѣдприе и Дука между гърцытѣ, но вси го осждихъ. — Сравненіе-то ти не е право; мые изгубихме само причастія-та, а гърцытѣ изгубили почто всичко. Нѣкои учены ны съвѣтуватъ да казвамы

присърдце, увързъ, хора, хортуватъ,

достойникъ, вмѣсто:

усърдіе, условіе, чловѣцы, говорятъ,

министръ. Нѣ не ще приемемъ тѣя думы. — Зачто?

— Зачтото освѣнь че сж токмо мѣстны, граматическы не сж ничто. — Но како ще стане общѣ Слав. нарѣчіе? — Както стана едно общѣ отъ четыри-тѣ еллинскы и отъ десятѣтѣ италянскы. Прочее, и слѣпцу видно, че языкъ-тѣ (ми не е) както казва Шишковъ,¹ въображаемый Славяно-Българскый, нѣ чистый безпримѣ(сенъ) Старо-Българскый, языкъ-тѣ на Слав: просвѣтители, очищенъ обаче отъ развращенія (со)лецизмы, вмѣкнжты въ него отъ нуждж-тѣж, да стане преводъ-тѣ имъ буквално вѣренъ. — И такъ Рѣшилъ си да употреблявашъ всичкы-тѣ падежи и причастія. — Да. Ако ты зачтото скратихъ, наричашъ несправедливо преводъ-тѣ ми невѣренъ, колко по-вече невѣренъ бы былъ той, ако не быхъ употребилъ падежи и причастія които сж красота и сила на

¹ вижъ прѣдговоръ на Исторіѣ Шишкова

языцы-тѣ. Беранже нарича французскій языкъ варварскій, зачтото нѣма падежи. А Българскій языкъ гы ималъ и гы има и днесъ: въ Македоніѣ поне кждѣто языкъ-тъ е твърдѣ развратенъ, въ уста-та на народа слушны сж всички-тѣ падежи; напр. злomu търну, зла копачка; тебе споменжж първынъ (= първымъ), на пжти, полъ пжти и пр... А когато народъ-тъ говоритъ грамматически, дължны ли сж учены-тѣ да пишжтъ варварскы? Освѣнъ това, можно ли е духъ-тъ на Омировытѣ стихове да се изобрази точно безъ всички-тѣ язычны прѣимжщества?

— Мислишь прочее, че г-да С, М, Н, Р, Н, Т и пр. сж варварскы писатели? — Не ввождаи ме во враждж съ писатели-тѣ. Тѣ писаха просто, нарочно ради народнж ползж, мнозина отъ нихъ насърдчихж и мене да пишж. Нъ тѣ знажтъ, че народи, что не се подвизаватъ за нѣкож идеж, каквато и да е, сж съвсѣмъ мъртвы. И тѣй вървихъ по стърменъ, нагоренъ, опасенъ пжтъ не за матеріалнж ползж, която ще бжде по-малко отъ ничтожнж, но за еднж идеж. — Зачто никои отъ знаменититѣ любословцы, ни русинъ ни чехъ не работилъ по тжж идея? — И я се чюдж за то. — Идея-та за обще нарѣчіе ти е втлѣпена неизгладимо въ мозъкъ-тъ. — Да. Както на баллониститѣ идеята, че ще дойде време да пжтувамъ по въздуха. — Нъ българскій писателъ трѣбва да благодари Българско ухо. — Имашъ право; не казвамъ, че вси трѣбва да пишжтъ по моему. Нъ изповѣдай, че и идея-та, за която пишж не е съвсѣмъ безплодна. — И ти изповѣдай, че преводъ-тъ ти е невѣренъ. — Я публично бѣхъ си изповѣдалъ: „Скратихъ; indignor quandoque bonus dormitat Homerus“; Нъ и ти знаешь, че скращеніе не е невѣрность. . . Ако ти си превелъ точно Илиадж-тж и искашь да я издадешъ, дамъ ти първенство. — Но зачто да скратишь? не уважавашъ ли тѣнь-тж Омировж? — Омиръ е безстрастенъ въ блаженството си. Ако и въ Илиадж-тж, почти всякога дума „Зевсъ“ значитъ „Омиръ“ обаче той не е непогрѣшимъ. Той не се обижда ни отъ лоши преводы. Той е сълнце, което не се помрачява отъ пятны. Той не пита, точенъ ли е, нъ полезенъ ли е преводъ-тъ. Той стои предъ престола на щедраго бога, който за народнж ползж измѣнява и вѣчны-тѣ си сѣвѣти. Знаете какъ преведе Флоріанъ Донъ-Кытота; знаете че и другы скратили Омира. Между всички-тѣ лоши преводы (всички бо лоши сж) нека

се приложи още единъ. Такъвы и толькавы сж красоты-тѣ на Иліадж, чтото трѣбва да станжтъ и ще станжтъ безбройни на неїж преводы. Ттрѣбваше ли, за хатъръ на педанты-тѣ, да преведж точно вси-тѣ праздны разговоры, които и най-страстны-тѣ любители на поезіѣ-тж не ги чытатъ? Я мисля, че не. У Омира Екава посреща Ектора безстрашнаго така: „Чядо, что си оставилъ битвж-тж и ми си дошълъ?“ Това не е ли противно на природж-тж? Природно ли е Андромаха съ пълна уста да произноситъ предъ съпруга си Ектора името на несмиримый имъ врагъ Ахыла и да разказва, какъ Ахылъ въстържествувалъ надъ родители-тѣ ѿ и надъ братія-та ѿ, какъ да не бы не чюль никога до той чясъ Екторъ исторіѣ-тж имъ? Еленъ не можеше ли да пратить простаго воиника во Троиѣ да наржчя жъртвж на Атинж за да спасе града отъ силж-тж Діомидовж, нъ праща Ектора едничкыйтъ управитель на всичкж-тж войнж? Астеропей нѣмаше ли друга работа, освенъ да напрѣга силытѣ си за да изтрѣгне отъ брѣга Ахылово-то копіе, когато Ахылъ со голж сабж стоить надъ главж-тж му? Псуванія-та на Еленж противъ все, что е варварско, сж толкова наглы и явны, чтото мнозина отъ учены-тѣ не вѣрватъ въ истинното значеніе на рѣчи-тѣ ѿ, и даже и кривогы тълкуватъ. Агамемнонъ, въсхыщенъ отъ юначеството на Тевкра, го въодушевлява тако: „Стреляй такъ, и прослави отца, който те въспиталъ, ако и да му бѣше ты сынъ не законенъ (*νόθου ὄος ἐόντα*).“ Днесъ, простено ли е това? Израженія в'Омировый вѣкъ силны, днесъ не сж пріеты; другый вѣкъ, другы нравы. Омиръ оприличява ироитѣ не тъкмо съ левовы, и барсовы, нъ и съ вепры и съ мухы, и съ ослы. Днесъ таквы метафоры можтъ да огрозятъ цѣлж книгж отъ най-пріятны-тѣ. Нъ за хатъръ на критикж-тж мы преведохме, колкото можно, по-вѣрно. — Нъ зашто не представихте Ектора толкова глупавъ, колкото е представленъ у Омира? — Коя полза отъ глупости? Не стигатъ ли горѣречены-тѣ и много подобны имъ глупости? Съ глупости-тѣ Екторовы дѣлото ми не ще станеше по-добро, нъ по-лошо; Освѣнь това (не е) ли истина, че Хрістіянизмъ-тъ цѣни по-высоко мжченичеството Еktorово (нежели) славж-тж Ахыловж? Зачто прочее да го представіж глупавъ? Нъ не е ни природно, сильный тѣломъ Екторъ да е слабъ умомъ (ка)кто и слабый тѣломъ Полидамантъ — да е здравъ умомъ. — Каталогъ-тъ на кораби-тѣ съвсѣмъ си го

изоставилъ? — Да; нъ между безполезныѣ стиховы, что го съставятъ, избралъ съмь нѣкои си по достозабѣлѣжителны, и съмь гы положилъ на другы мѣста, кждето намирахъ за прилично. Тако съмь правилъ и всѣгдѣ, кждѣто бѣше нужда за скращеніе. — Вещественно не ще се възползувате.

— Ако. Нъ зашто? — Зачтото едва учителитѣ могли бы да разумѣжтъ то, что пишете. — Какъ това? Тьмно ли е дѣлото ми? — Не; то е ясно; нъ употреблявате думы стары, не всякому достѣпны. — Я мислѣж, че тьмность-та не зависи отъ думы, нъ отъ несмыслены мысли или прекалены израженія. А какъ ще докажешъ, че преводъ-тъ ми е тьмень? И му представихъ Иліадж-тж и почна да чете: „Пѣй ми Музо гнѣвъ несчастно-грозный

Ахылея Пелеева сына.

Кой Данайцьмъ много бѣдъ устроилъ

В'Адъ низринжлъ много душъ юначныхъ

Плотъ ихъ сдѣлалъ псовъ и птицъ игранемъ

Зевсова ся воля съвършыла.

Шестъ стихове! Шестъ ли сж и въ оригынала? — Пять. — Прочее 85 слокове на оригынала отдахъ си гы съ 60 слоковы. Можно ли е 17 сложный стихъ да възпроизведешъ съ 10 сложный? Това не е ли святотатство? — Не! нъ искусство. Българе-тѣ по-лесно читатъ 10-сложный стихъ. Нъ въпросъ-тъ е, дали намирашь тьмотж въ превода?

— Да. — Кожъ? — думж „плотъ“ не жъ разумѣва всякой. — Нека пита. — Дума „сдѣлалъ“ е руска. — Не, тя е общо-славянска. — Нъ силж-тж на падежи-тѣ кой ще изясни на читателя? — Една кратка моя грамматика. — Ты не знаешъ, колко наши писатели потърсили у народа подпорж и не жъ нашли. — Не обезсърдявайте ме; Рѣшеніе-то ми е твърдо. — Си узналъ ли тьрніе-то на писателско-то поприще? — Да. — Знаешъ ли свирѣпость-тж на непросвѣщенж-тж българскж критикж? — Да. Знаж, че тая удавила много таланты еще въ първы имъ цвѣтъ. — Всѣкой свободенъ преводъ, колкото добъръ и да е, дава много ржчки на критикж-тж. Най-първо въ превода ви гледамъ нѣкои мѣста, които си разумѣлъ инако, а не както другы преводчицы. — Ако. Това е новостъ, и привлечя читатели. — Зачто не употребихте членътъ. — Не ми трѣбаше. — Зачто употреблявате древнитѣ окончанія ааго, ууму? — Като бѣхъ принуденъ отъ уваженіе къмъ

строгж-тж грамматиѣж да употребявамъ ж и ѡ вмѣсто у и ю, които сж по-звучны и несравненно по-сгодны за епопеѣж, не намѣрихъ никакво по-сгодно отъ окончянія ааго, ууму, срѣдство за подражяніе на неподражаемж-тж подражятелнж армоніѣ Омировж, удивителный плодъ на граматическы претѣпленія, напр. бурнууму мужу. — Зачто казвашъ я вмѣсто азъ? — Това зъ е приставка, както се види и у другитѣ мѣстоименія; А я е дума общя у Славяны-тѣ, и въ Македоніѣ се слуша я. — Но понеже зъ е приставка, тогава трѣбало бж да приедемъ а=азъ, а не я=азъ. — Не Г-не. Зачтото по общій законъ на произношеніе-то всяка дума и всякъ слогъ, что започва отъ гласнж, пріима едно *i* предъ гласнж-тж. Напр. Его, жгълъ, ждица, жгула се произнасятъ него, жгълъ... Понеже употребявашъ нанъ=на него, трѣбало бж да употребишь и *u* вмѣсто его. — Но тогава языкъ-тъ бы ималъ три *u*, равны по произношеніе, а разни по значеніе-то: именно едно *u*=*u* съжзъ, друго *u*=его, третѣ *u*=ей=ней. — Зачто употребявашъ я вмѣсто е, напр.: меня вмѣсто мене. — Ако пишемъ е вмѣсто я. то трѣба да пишемъ (нечетлива дума б. м.) и же денъ и молетъ (молятъ) и пр. както се произнасятъ въ Македонія. — Зачто употребявашъ причастіе вмѣсто прѣминало врѣме, напр.: молилъ вм. моли. — Зачтото прѣминало-то време „моли“ е съмнително и може да се вземе за повелително; и ето причина-та, ради коѣто и народната ни поезіѣ посветила това употребленіе и казва „поплѣнилъ ми Скенд: овче поле битолско“. Имашъ друго за критикуваніе? — Не. Отговаряте преизобилно на всякъ въпросъ.

— Сега брой ми (скжсано въ ржкописа, б. м.) спомоществованіе; а я когато ще издавашъ твой преводъ, ще ти броѣж... (скжсана часть). Преводътъ ми на Иліадж-тж заедно съ краткж-тж ми Грамматикж стр. (скжсано). — Нѣмамъ нуждъ отъ превода Ви. — Зная, че читате (на скжсаното мѣсто ще да е било вѣроятно „Омира“ в'оригынала), нъ трѣба да се помага на книжнинж-тж. — Отъ мене не чя (кай) помощъ, нъ строгы и вѣчны критикуванія. — Богъ да ви е на помощъ.

* * *

Че съ пѣснитѣ си Пърличевъ е въздействувалъ върху духа на съвременницитѣ си да възприематъ по-лесно идеята за националното пробуждане и се освободятъ отъ гнетътъ на мощния

Фенеръ, самъ П. твърди въ своята автобиография, гдѣто говорейки върху влиянието, което е упражнила неговата пѣсънь за унищожението на Охридската патриаршия, се изказва въ смисълъ, че тя, пѣсъньта е сторила за тържеството на националния подѣемъ по-вече отколкото подвизитѣ му въ борбата срѣщу гърцзма. Така сж електризирвали духоветѣ и други негови пѣсни: оная противъ фанариотството „До кога, братя мили българи, До кога гърцитѣ ще ни тѣпчатъ“... и за посрѣщането на първия български владика въ Охридъ „Бога вишнаго да славимъ и честитаго царя“...

Но П. е поддържалъ будно чувството на народа и чрезъ своитѣ слова, които обикновенно били силни по духъ, пълни съ съдържание, изразителни по форма и съ пламенно чувство. Така и до старостъ. — Ето нѣкои образци и отъ неговитѣ слова.

Слово на св. Кирилъ и Methodия държано въ Солунъ.

In nova lingua gloriatur nomen domini nostri. т. е. нека се славитѣ името божіе на новъ езикъ. Досега божіето име се славеше само въ Гърцкый и Латинскый, а сега се славитѣ въ треій языкъ — Славянскый языкъ, языкъ звученъ, богатъ и священъ.

И така Папа Адриянъ II, по промыслу божію, (п)освяти Славянскый прѣводъ и Славянскый языкъ.

Да свыемъ, да свыемъ вторый вѣнецъ на кротостъта имъ: Св. св. Кирилъ и Methodій сами не грѣшихъ, а на грѣшнитѣ опрощавахъ; спорѣдъ примѣрътъ на Исуса Христа, който каза „не дойдохъ да поканъ праведницитѣ, но грешницитѣ на покаяніе. Нѣматъ нужда отъ лѣкарь здравитѣ, но болнитѣ. Елате, елате при мене, да видите колко съмъ кротъкъ и смиренъ. Елате да видите колко благъ е яремътъ мой и колко лесенъ товарътъ мой“.

Со такъж кротостъ тѣ извършиха великото дѣло: покръстиха милиони души.

Дѣвойкитѣ да свиятъ още единъ вѣнецъ, третій вѣнецъ, — на трудолюбіето имъ. Св. св. Кирилъ и Methodій вчасъ като отслужеха св. Литургия, вчасъ трѣгвахъ на училище да учатъ дѣчинята. Отъ великитѣ имъ трудовы нихніотъ сънь бѣше малъкъ и кратъкъ. Тѣ още отъ полнощъ се разбуждахъ за да прѣвождатъ Св. Писаніе. Отъ великитѣ имъ трудовы

тиѣ изгубихъ здравіето си. Но ако и да бѣхъ болни, все и така тые пакъ се трудехъ, неуморно се трудеха, доклѣ извършихъ великото дѣло, което не бы могли да извършатъ ни царіе, ни императори, ни самитѣ може би Хрыстови Апостоли: ни единъ отъ Апостолитѣ не покрѣстилъ толко много души колкото св. св. Кирилъ и Методій.

Но, ке ми каже нѣкой, оти въ това велико дѣло имъ помогнхъ чудесата что правехъ. Не! тако ми Св. св. Кирила и Методія, тако ми име Божіе, не имъ помогнхъ толко чудесата, колкото имъ помогнъ поведеніето. Чудеса може да направи и дяволтъ. Но св. св. Кирилъ и Методій се прославиха заради кротость, заради смиреніе, заради трудолюбіе, заради любовь, която е майка на всичкытѣ добродѣтели.

Но кой ораторъ? какъвъ панегирикъ може достойно и прилично да похвали Св. св. Кирилъ и Методія? Най-голѣма за нихъ похвала е, оти Папа, денешніотъ Папа Римскый, като оцѣни мжкытѣ и трудовытѣ имъ, като оцѣни величинжтъ на дѣлата имъ, гы нарѣче равноапостола, и издаде заповѣдь, писменнъ заповѣдь, строго повелѣніе по всичкото си паство да празднуватъ всичкы деньтъ на св. св. Кирилъ и Методія.

И така днеска цѣлый Славянскій родъ празднуватъ великіотъ празникъ; и го празднуватъ много по тържественно отъ насъ; го празднуватъ во храмовѣ много по великолѣпны отъ нашіотъ; въ храмовѣ прѣисполнены со народъ много по многочисленъ отъ нашіотъ. Нашіотъ празникъ е скромень, смиренень, незвучень, скутанъ.

Благодареніе Вамъ, мили мои колеги, что оставихте татковинжтъ си, и дойдохте да послужите на нашжтъ татковинж, или по-добрѣ да кажъ, на татковинж-тъ на св. св. Кирилъ и Методія и да празднувате въ самый Солунъ празникотъ на Солунскытѣ святіи. Колкото и да е скромень празникотъ нашъ, става по весель со Васъ и чрѣзь Васъ. Вы, украшеніе праздника, доставихте намъ райско благолѣпіе — и въ училищата, и во църквжтъ на Св. св. Кирила и Методія. Оскудѣло намъ мудрыхъ мужей число. Майка Македонія много е ослабнжла. Откако породи великаго Александра, откако породи св. св. Кирила и Методія, оттога майка Македонія лежи на леглото си ужасно изнеможена, совършенно примрѣла. Майка что родила великаго сына, надали ке може да роди и другого. За това толко рѣдки сж на свѣтотъ великитѣ мжжи.

Цѣлы просвѣтены държавы, во теченіе на 50 години, едва могатъ да произведжтъ единъ великъ мжжъ. Сърдечно благодарение Вамъ, мили мои сотрудници, что дойдохте да цѣлувате святжтж земя, дѣто стжпнжли нозѣтѣ на св. св. Кирила и Методія. Нито нуждж имаше отъ нашето благодареніе. Доволно сте наградени отъ самата си съвѣсть. Даже и блаженство е вселено во сърдцата Ваши, дѣто служите на Кириловото отечество. Иденъето Ваше во Солунъ, надали е по̀долно отъ поклоненіе на Божій гробъ. . .

Но какво казахъ азъ? Грѣшихъ! Простѣте ме. Хулѧ е да каже човѣкъ оти Македония не може да ражда великы мжжи. Напротивъ, Македония е плодородна и неисчърпаемо благочадна. Колко сж хубави цвѣтята нейзини, колко сж хубави дърветата нейзини, толко сж хубави и чедата нейзини; и хубави, и пѣргави, и остроумни. Каква е силата на растителността, таква е силата и на жителитѣ. Благодареніе Вамъ, колеги, Македонія има да произведе звѣздоподобны младенцы. Пакъ благодареніе Вамъ, Вые ке бждете повиватели на младенцытѣ на Македонія; повиватели благодушны, благоокы, симпатическы, благомыслящи. За новороденытѣ младенцы на Македонія Вашата радостъ ке бжде равна на радостъ-тж на майкжтж что гы родила; зачтото повивате о Вые! уважаеми и свети земледѣлци на плодовижтж Македонскж землѧ. Отъ Васъ се очакватъ много плодове, плѣнително-цвѣтни, великолѣпно-блистателни плодове. Отъ височинжтж на небесата со благостно око на Васъ гледатъ св. св. Кирилъ и Методій; Вы гледатъ и Вы благославятъ. Особено благодареніе на Правителственото покровителство, Солунската Българска Гимназія има да произведе още много Кириловцы и Методіевцы, които ке бжджтъ свѣтила на училищата ни; ке бждатъ благолѣпіе на цѣрквитѣ ни; ке бжджтъ стѣлпци на Вѣржтж, и ке прославятъ Македонското име. Аминъ.

Слово за Св. Климента, държано въ Охридъ.

Паметъ праведника съ похвалами.

Какви вѣнци приличатъ на Св. Климента? Съ кои похвалны пѣсни можемъ да почетемъ Св. Климента? Кой языкъ може да изскаже великы-тѣ трудове на Св. Климента?

* Риториката? — Ако и да стигне до най-високата степенъ на съвършенството си, тѣй чтото да дига камени и дървя, не

кѣ може никога да го похвали достойно и както му прилича. Чудесата на Св. Климента сж дѣло, а словата наши сж сѣнка. Чудесата на Св. Климента се слушатъ, се виждатъ, пишатъ; а словата наши вѣтъръ гы вѣе. Чудесата на Св. Климента сж тѣло, а словата наши сж слабо и тъмно изобретение на тѣлото. Чудесата на Св. Климента звучатъ по четиритѣ стърны на свѣтътъ, а словата наши сж ограничени отъ четири зиdoi. Надали ке чуete мой слабый гласъ! Не оти Св. Климентъ има нужда отъ похвалы; не оти може нѣкой да го достойно похвали; но длѣжни сме да го хвалимъ како можемъ и колко допуца врѣмето и мѣстото. Добринж-тж трѣбва да ѿ славятъ и прѣклонени старци и младенци что цицатъ. „Изъ устъ младенець и ссушихъ съвършилъ еси хвалу.“ Добродѣтелнитѣ мжжи сж образи божіи на земжтя. Когато се славить името на святѣитѣ, тогава се славить и името на самого Бога; тогава и частната добрина се укрѣпява, а лошината губи държавжтж си.

Охъ! колко съмъ радостенъ оти кѣта година съ сърдце празнуваме Св. Климента! оти и во радости, и во жалбы въ устытѣ ваши звучи името Св. Климентъ и пакъ Свети Климентъ! Св. Климентъ отбранъ божій ссждъ; отбранъ мегю вситѣ святѣи что аресале на Бога. Св. Климентъ — Охридскый Святитель, който съ постъ и съ трудъ извърши великы подвижы. Св. Климентъ, който довърши прѣводжтъ на священнытѣ писанія, който Св. Св. Кирилъ и Методій не довършиха. Св. Климентъ — вѣсокоученъ и святъ писатель. Св. Климентъ, който каза: въ Охридъ да стане свѣтло, и стана свѣтло. зачтото понапрѣдъ бѣхме во страшенъ мракъ и тъмнинж, Св. Климентъ — безсонно неуморенъ списатель, Св. Климентъ — необоримъ прповѣдникъ на святжтж Хрїстовж вѣрж. Св. Климентъ — прѣчестенъ кръститель на безбройны Български души. Св. Климентъ — изумително — чудесенъ святець, който разпърснж мракътъ на идолопоклонството. Св. Климентъ всемирны учитель, како да не бѣше отъ земіжвж; како да бѣше пратенъ ѳтнебо за да прогласи словото божіе. Св. Климентъ, който съ тржбата си огласи земіжтж, утвърди царството божіе и опрета діавола въ най-глубокытѣ мѣста на геенжтж. Св. Климентъ — стълпъ и дирекъ на православнжтж църквж. Св. Климентъ несравненно Богомждъръ и плодовитъ чудотворецъ. Св. Климентъ — свѣтозарно сълнце за славянытѣ. Св. Кли-

ментъ — безсмъртно блаженный, който покри небето съ сла-
вжтж си. Св. Климентъ, който нѣнебо е равенъ съ дванаде-
сетѣтѣ свети Апостоли. Св. климентъ, който стои надесно отъ
ійсуса Христа, който чрѣзъ него най-ясно доказва, че слово е
Богъ; и пакъ и пакъ да кажемъ, че Словое Богъ.

Въ общѣ не можеме да намѣриме думы и мислы, съ
които да похвалиме Святаго Климента както трѣбва. При томъ
и обстоятелствата не ни допуцатъ да продължаваме.

Но за да оцѣните пѣдобро свѣтецѣтъ когото празнуваме,
трѣбва да си припомните какви бѣха нишитѣ дѣдове когато
се учехж по св. Климентовитѣ книги, писаны во нашъ языкъ,
а послѣ какви станжхж, кога захватихж да се учатъ по чуждый
языкъ. Прѣдъ деветъ вѣкове въ Охридъ бѣше страшенъ мракъ.
Дойде св. Климентъ съ книгитѣ си, захвати да учи, и вчасъ
мракѣтъ липса, и станж свѣтлина. Послѣ ны покорижж гър-
цитѣ цодъ властѣтж си, изгориха Българскитѣ книги колко
можехж и колко найдохж, и ни казахж: учѣте сега гърцкый.
Тогава дѣдоветѣ наши сакахж некехж, захванахж отъ Алфа
да си учатъ по гърцкы. Что станж. Вчасъ свѣтлината липса;
и мракѣтъ пакъ поплати и се воцари. Какѣвъ мракъ! Пърстъ
прѣдоко не се гледаше. Почти никой българинъ неможеше
ничто да се научи. Даже и се срамехме да се нарѣчеме бъл-
гари; зачтото името ни бѣше излѣгло лошо. ны выкахж
χοιδοροκέφαλοι, „дебелоглавы“. Че кой човѣкъ въ цѣлыя свѣтъ
може да напрѣдне малумногу съ чуждый языкъ?

Най послѣ съ помощѣтж на Бога и на Св. Климента, се
разбудихте, испждихте чуждѣйтѣ языкъ, и заповѣдахте на де-
цата си да се учатъ по майчинъ языкъ. Това чудо како станж?
Вые сами знаете: то станж съ страшны жъртвы и харджої, съ
жалбы, сълзы и плачої, съ хапсаны прангы и истинтацы. За
народно добро богаты куки осиромашѣхж. Всичко това зачто
станж? То станж за любовѣта на святаго Климента и на кни-
гытѣ му.

Сега кажете милі мои братія: Вашето ли ученіе по чу-
ждїи языкъ бѣше пѣдобро? Въпросѣтъ е важенъ и трѣбва
отговоръ. Престѣте ми да Ви кажж че ные бѣхме папагали, а
чедата наши станжхж славеи. Както и да е, прогледнахме
малко съ едно око. А ако имаме любовь и съгласіе, нашитѣ
очи ке гледатъ какъ очи соколѣви.

Можехме ли ные да направимъ това чудо? Не?
Кой го направи? — Го направи свети Климентъ.
Кажѣте вѣчная му паметъ.

Слово, произнесено предъ учители и ученици въ Габрово.

(Това може би е и първото слово тамъ следъ пристигането на Гр. Пърличева).

Събесѣдници!!

Дойдохмы при Васъ, не за да познаете лицата ни, но за да Ви споминамы често за страданіята на изгубенитѣ Ви братія; дойдохмы да Ви споминамы неописанитѣ имъ тегла и мъченичества; дойдохмы да Ви споминамы често да управляте мыслигѣ си къмъ страдалцитѣ свои единородцы; дойдохмы да Ви спомнямы окаянството имъ и да Ви трогнемъ сърдцата.

Колкото за ученическитѣ длъжности, ще Ви ги споминатъ по̀добро отъ насъ Нихно Мъдрословесіе другитѣ професори, на които имамы чесгѣта да сме сътрудници.

Питахъ мнозина, въ кое мѣсто на Българія се намира учебно заведение съ многобройны ученицы, за да имъ проповѣдвамъ мъжкы и тѣжы Македонскы и Тракійскы, и всички ми казахъ, че такова училище се намира въ Габрово. Това что и самъ знаехъ, и стоустата мѣлва всякога и всеждѣ гласила и гласи. И такъ, съ радость дойдохъ да бжда помощникъ на знамениты-тѣ професоры на тѣзи славнѣ гимназій, и заедно съ нихъ да Ви проповѣдвамъ.

Помните, прочее, че Майка Българія е въ окаянно състояние; помните, че Майка Българія е раскъсана на петъ части. Когато всички народности се съединяватъ, Българія биде разъединена. Никога исторія не забѣлѣжила толикъ неправдѣ. Майка Българія кѣто прѣтърпѣ звѣрскыи яремъ въ разстояние на петъ вѣкове, днесъ тя плаче изгубенитѣ си чяда Македонія и Тракія. Тя плаче за плодороднѣтѣ Добруджа; тя плаче за Пиротъ, люлкѣ на искусствата. Не забравяйте никога, че Австрия подари Пиротъ на Сърбы-тѣ, нарочно за да посѣе между Славяны-тѣ распри, раздоры, борбы, тѣй чтото Австрия да гледа и да се радва. Не забравяйте никога, че Майка Българія е расплакана, че има разрѣшены, растрепаны косы-тѣ си отъ тѣжы и жялосты. Не забравяйте никога, че имате свещеннѣ дѣлжностъ, кѣто се развиеете умомъ и тѣломъ, да притечете на помощъ Майцѣ си, да отыриете ней-

ны-тѣ сълзы, да утѣшите скърбѣта ѝ, да замѣните чърны-тѣ ѝ дрехы съ бѣлы и веселы, да турите на главж-тж ѝ вѣнецъ. Тя си има вѣнецъ, но да ѝ турите и другый вѣнецъ отъ цвѣтя, които растжтъ въ Македонія; да турите на ржжж-тж ѝ онзи драгоцѣнный пѣрстенъ, что се намира въ Тракія, чуденъ по красотж-тж си, свѣтълъ како сълнце, пѣрстенъ когото за-вижда всичкый свѣтъ.

Охъ! безбройны учены сългаре жъртвовали сж животъ и имотъ за Майка Българія. Слѣдувайте примѣръ-тѣ имъ. Да бы далъ Богъ чтото въ кратко врѣме, да вы видж раз-выти умомъ и тѣломъ да бждете предводители на народа, въоружены съ нравственно и вещественно оружіе, самы рас-палены... самы безстрашны, и другы да насърдчявате; зачтото страхъ-тѣ е най-силный врагъ на чловѣческо-то благосъстоя-ние. Страхъ-тѣ прави чловѣка низъкъ, когато безстрашіе-то го възвишава.

Страхъ-тѣ прави чловѣка смъртенъ... Богъ не ны стори да умремъ какъ скотове, но слѣдъ смъртъ-тж да станемъ без-смъртны. Вышній Богъ да углади пжтъ-тѣ къмъ Тракія и Ма-кедонія, да Ви сподоби да распѣрснете врагове-тѣ си какъ прахъ, да стжпвате на зми и скорпіи, да освободите братя-та си, да се върнете съ побѣдны вѣнцы на главы-тѣ си, да утѣ-шите расплаканж Майка Българія, да прославите благоче-стивій Нашъ Князь и да станете безсмъртны на земй и на небеси. Аминъ.

* * *

Пърличевъ е съставиль (не е отбелѣзано кога) 12 пѣсни, които общо е озаглавилъ „Възпитание“, макаръ че всѣка от-дѣлно си има свое заглавие, което опредѣля цельта и харак-тера на пѣсенъта. Формата и съдържанието имъ сочатъ, че тѣ сж били предназначени за деца отъ първа школска възраст.

Една е за две удавени деца: сестрата, жертва на своето буйно и безумно тичане въ време на игра, а братгътъ — отъ отчаяние по сестра си. Друга пѣсенъ е посветена на „Луничава Лена“, която поради своята вѣтърничавость оставя самó въ кжщи малкото си сестриче да си пореже прѣста, а сама тя въ изба, дето

Игла изгубила.

На десно на лево

изумена търси.

Запали светило

на земи кладе го.

Надъ него как'луда

наведе си главж,

в'час даде се пламен

по мекж-нж косж
изгорѣ ѝ коса
изгорѣ ѝ теме,
десній нейзин образ
се напжлни пльуски.
Три месеци дена
боледува Лена.

Една лузна¹ синя
до смжрт ей останж
да ѝ всычки гледат
і урок да учат,
луничави деца
ветерници моми

Въ трета се говори какъ се поправилъ „Спанко Траянъ“ отъ своя недостаткъ. Въ четвърта се описва трагичния край на „Преядено дете“ (преяло). Една величае чудодейната сила на майчиното възпитание. Друга ни представя неотразимото последствие отъ предизвиканата майчина клетва. А въ „Сокол крадец“ се разправя, какъ единъ синъ, който почналъ съ дребни кражбици, свършилъ съ присжда да бжде обесенъ по вина на майка си, която не го и смъмрала на време, и която за своята вина платила съ главата си вмѣсто своя синъ. Въ друга една излага се презрението, което си е навлекълъ отъ другари и учителъ единъ колкото отличенъ по успѣхъ, но и толкова зълъ на сърдце ученикъ, „таен и страшен шепотник“, който „со клевети умразни,

често сводил ученици
во битви и раздори
а той лукаво усмеян
ги гледал отдалеко.“

Въ пѣсенята „Страшливій Силянче“ е представена една нещастна, макаръ и невинна жертва на гибелния навикъ на ония безпросветни и невъзпитани майки, които обичатъ да плашатъ немирнитѣ си деца съ глупави и страшни приказки

За вампири талосами
Самовили и стии

И обяснимо е: какъ е могълъ въ своя малъкъ цикълъ по възпитанието да не се спре Пърличевъ върху опустошенията, причинявани отъ липсата на възпитание средъ нашия народъ, толкозъ по-вече, че и самъ той презъ цѣлия си животъ е мъкналъ последствията отъ угрозитѣ и заплахитѣ, които сж му били внушавани въ детската му възраст, както е отбелязалъ и самъ въ своята автобиография.

¹ Лузна — рана.

Цикълътъ отъ пѣснитѣ завършва съ „Амал (хамалъ) Перо“ и „Пречиста майка.“ Перо е галениятъ синъ на богати родители, който нито въ училище ходи, нито занаятъ учи, а се осланя на бащинитѣ си богатства. Но когато единъ день придощълъ Вардаръ и понесълъ палати, лозя и добитъкъ, когато малко подиръ туй и бащата умира, а Перо порастналъ вече, но останалъ некадърень за нищо, тогасъ отчаяната майка се хвърля въ рѣката, а Перо, разпжтенъ, голъ и гладенъ, принуди се хамалинъ да стане.

Подъ образътъ на стара, изморена и жадна жена, Пречиста майка (Божия матеръ) се явява еднжжъ на една добра; кротка и любезна мома, която ѝ подала стомната съ вода и за тая си доброта бива благословена и многократно възнаградена; другъ пжтъ Ийусовата майка се явила предъ друга мома съ лошо сърдце, отъ която поискала да се напие вода; но лошата мома се отнесла неприлично и грубо, за което заслужила едновременно съ лошата си майка страшно наказание отъ страна на преобразената Дѣва Мария.

Като вѣренъ белегъ за оная цена, която Пърличевъ отдава на въпроса за възпитанието, може да ни служи споменатия вече преводенъ ръкописъ, нѣколко цитата отъ който, струва ми се, ще бждатъ умѣстни тукъ.

Заниманіе.

Понеже прошли-тѣ дни сж совсемъ изгубени, а настоящи-тѣ може би за тебѣ не ще дойдатъ никога, за това, чловѣче, треба да употребишь прилежно настояще-то врѣме, безъ да се оплаквашъ за загубж-тж отъ минало-то и безъ да се надѣвашъ прѣмногo въ бждаше-то.

Настояща-та минута е твоя, а минута-та, която е слѣдъ тая, лѣжитъ въ бездните отъ бждаше-то, и това, що може да ти донесе, не го знаешъ. Върши безъ отложеніе рѣшенитѣ неща и не отлагай за вечеръ това, що можешъ да сторишь раното.

Бездѣліе-то е майка на нуждж-та и скжрбите, а дѣтелно-то заниманіе носитъ радость и веселие.

Ржце-тѣ отъ трудолюбиваго отдалечаватъ сиромашіжтж; благополучіе-то следува дѣятелнаго и трудолюбиваго чловѣка.

Онзи пребогатъ чловѣкъ, облѣченный въ честь и славъ, отъ похвалите на когото звучи цѣлій градъ, и кой-то присъствува въ совѣтъ-тъ царскій, кой е? Той ie онзы, който запрѣ на бездѣліето входотъ въ кжщж-та му и кой-то рѣче на лѣ-ность-тж си неприятель мой. Въ врѣме се събужда таквиотъ и кжсно си почива. Упражняваи душата си съ поученіе, тѣло-то съ работи, чуваещемъ и двете въ здравіе. Лѣнивиотъ мрази самаго себе си. Когато мърква, казва, кога да се раздене; когато се разденва, казва, кога да се мъркне; се влѣचितъ трудно отъ непріятность на непріятность и незнае що сака.

Минуватъ днитѣ му както сенкж-тж отъ облакъ-тъ, и не остави слѣдъ себѣ, нито трагж, нито память; тѣло-то му заради неупражненіе ослабнало, — сака да работи, нъ нема сила да се двигне. Духътъ му е обвитъ отъ мракъ, размишленія-та му сж разбъркани — нему е угодно ученіе-то, нъ не сака да се занимава. Желаетъ да кжсне отъ плодътъ на дърво-то, нъ не сака да се потруди да го пресече.

Кжщата му е въ безрядицж на слугитѣ му, царува неприлѣжаніето, търчя на погибелта си; го гледа съ собственитѣ си очи, го слуша съ собственитѣ си уши. Ниша главата и се топить въ желанія, безъ никога да рѣшитъ нищо, доклѣ да го обвие погибельта му, както водовъртъ и доклѣ срамътъ и горчины-тѣ слѣзатъ заедно съ него въ гробъ-тъ.

Благоразумность.

Слушай слова-та на благоразумность-та, внимавай на совѣтитѣ ѱ и заключи ги въ сърдцето си. Съвѣтитѣ ѱ сж полезны: На нея се утвърждава добродетельта, тая е водителъ на чловѣческій животъ.

Държи языкъ-тъ си, владай слова-та отъ устж-тж си, за да имашъ безопасно спокойствието си.

Кой-то се подиграва съ хромаго, нека внимава да ходи правъ. Кой-то се радва да разказва погрѣшкы-тѣ отъ свѣтъ-тъ, ке се огорчить въ сърдце-то си слушаещи отъ другитѣ своитѣ погрѣшки.

Чрѣзмѣрното говореніе носить раскаяніе; мжлчението е безопасно. Блядословець-тъ е бичъ на бесѣдж-тж; чрѣзмѣрнитѣ му блядословія отекчаватъ ушитѣ отъ чловѣцитѣ, е както порой на когото шумъ-тъ оглушава тіе, що доближаватъ. Не хвали се самъ, защото това ще ти причинить голѣмъ срамъ.

Не прави друго цѣль за поруганіе, защото това е опасно.

Горката¹ шега о отровж на приятелство-то. И който не може да удържи языкъ-тъ си ще помине² лошо.

Колкото сласти³ сж опростени на состояніето ти, наслаждавай се съ нихъ, но не троши разноски-тѣ си на това що не стига имотъ-тъ ти, ако сакашь да утѣселитъ⁴ старостъ-тж ти провиденіе-то отъ младостъ-та.

Грижи се съ прилежаніе въ работитѣ си и оставай грижж-тж отъ държавж-тж на упраляющи-тѣ. Не купувай сласти-тѣ съ чрѣзмѣрна цѣнж: трудъ-тъ отъ добиваніето имъ да не прехвърлитъ⁵.

Бжди буденъ въ врѣме-то отъ благополучие-то, и спистеливъ, когато си въ изобиліе. Който яде ненаситно остатокъ-тъ, ще дойде нѣкога врѣме да пожелае нужното.

Ставай мждъръ съ опытъ-тъ отъ друзы-тѣ, и научи се отъ погрѣшкы-тѣ имъ да поправляшь своитѣ.

Не вовѣрявай се на всѣкого прѣди да го изпиташъ, но пакъ не сумнявай се безъ причинж на него; милостивыи чловѣкъ не е невѣрещъ. Когато ся увѣришь за добринж-тж на единъ чловѣкъ, заключи го въ сърдцето си, както сокровище, и имай го въ голѣмж честь, както каменъ безцѣненъ.

Не приемай дарованія-та отъ користолюбець-тъ, защото сж принкы,¹ отъ кои-то спасеніе никога немашъ. Нужно-то за утрѣ не употреблявай го за днесж, и това що можешъ да предвидишь и да предложишь не оставяй го на сждбж-тж. Нъ не чакай отъ благоразуміе-то си сполукж непогрѣшима, защото-то день-тъ не знае що ке породитъ иджща-та ноць. Нито безумецъ-тъ е всякога злополученъ, нито благоразумный е всякога благополученъ. Обаче нито безумецъ-тъ се насладвалъ нѣкога на съвършено благодареніе, нито благоразумній-тъ е билъ некога совсемъ злополученъ.

Мжжество.

Опасности-тѣ, злополучя-та, нужда-та, страданія-та, обиды-тѣ много или мало трѣбва да паднатъ на всякой чловѣкъ, който влазя въ свѣтъ-тъ.

¹ вм. горчивата.

² ще мине, ще прекара.

³ сласти, удоволствія.

⁴ да утѣши; отъ теселя=утѣха.

⁵ да не прехвърли т. е трудътъ да не надмине ползата отъ постигнатитѣ сласти=удоволствія.

Нужда е прочее, сыне отъ окаяность-тж, да се въоржжишь съ врѣме съ мжжество и търпеніе противо дѣлтъ отъ злата¹ кои-то ти ся падатъ. Както камила-та търпи прудъ, горещинж-тж, жаждж-тж и гладъ-тъ въ сухы-тѣ пустыни; така мжжество-то ще помогне на чловѣка въ всички-тѣ му зла.

Кой-то има благодарно сърдце, не подлѣжитъ на злобж-тж отъ счястіе-то! Никога не се побеждава велика-та му душа. Не чека отъ благосното ѝ око благополучіе-то си. И когато тая се нахмура, той не се ужасява.

Непоколебимъ бидвеещи, както скалж въ краиморіе, не са подвизава отъ волны-тѣ. Както стълбъ на планинж глѣда, кждѣто падинатъ на нозѣ-тѣ му стрѣли-тѣ отъ сждбж-тж.

Когато опасность-та приближава, съ благодущіе устоява и съ мжжество после тържествува.

Ходитъ на среща на злата¹ отъ животъ-тъ, както ходитъ на битвж победны войникъ, го мжчатъ злополучіята; търпеніе-то му го облѣкчава, а твърдость-та гу го избавя совсемъ отъ нихъ.

Нъ срамливостъта отъ малодушній го оставя въ срамъ. Укротенъ отъ сыромашія, пада въ низость и като търпигъ безчесно срамъ-тъ нейзинъ, си призивава прѣзрѣніето.

Трѣпѣритъ въ мисля-тж си отъ най-малко-то зло, както ся колебае търска-та² отъ най-леккото диханіе отъ вѣтъръ-тъ. Въ врѣмя отъ опасность се смущава, въ день отъ злополучіе отстъпва, и отчаяніе-то гнѣтитъ душж-тж му.

Цѣломждріе.

На когото богъ подарилъ прѣмждрость и здравіе, той повече отъ всякож жива душж приближява повече до блаженството.

Имашь ли тые божествены благословенія; сакашь ли да гы упазышь до старость-тж, отбѣгни прелѣститѣ отъ мършж-тж, отбѣгни изкушеніята ѝ. Когато тая готвитъ разкошнытѣ вечеры, когато вари въ чяшж-тж ѝ виното, когато сладко насмеяна те канитъ да се втуришь въ обятіята отъ веселіе-то, тога е врѣме отъ опасность, тога е врѣме отъ бденіе.

Нъ ако може да те измами, спасеніе никога немашь. Благодареніе-то, което тая обѣща, се обржща въ неистовство и

¹ Нещастията. ² Тръстиката.

сластитѣ ѱ носятъ во болѣсти и смърть. Поглѣдай около трапезж-тж ѱ, види внимателно гоститѣ. Погледай уловены-тѣ чрезъ ласканія-та ѱ. Погледай тѣе, що внимавали на измамчивы-тѣ ѱ сласти, прѣглѣдай гы колко сж жлти, испарены, бездушни!

Всякая минута отъ сладострастіе носитъ день отъ скърбѣ и тжж. Сладострастіе-то утжи и расипа толова вкусъ-тѣ имъ, щото се лишиха совсемъ отъ това чюство и за друзы раскошны ястія. Поклоницы-тѣ на идолъ-тѣ станахж жертвж негова, нечто много справедливо и отъ бога опредѣлено въ природны рѣдъ отъ нечтата за наказаніе на тѣе, що злоупотрѣбляватъ добрины-тѣ му.

Нъ коя е, коя-то прѣхожда на онова поле съ входъ благородень и съ много живосненъ нравъ? Въ мжршж-тж ѱ цѣвтатъ ружитѣ; раната роса седитъ на устнитѣ ѱ; веселіе-то заедно съ невиность-тж и честность-тж се гледа на очитѣ ѱ; пѣе, зачтото спокойствіе-то царува въ сърдцето ѱ.

Здравіе се нарича, е щерка отъ трудъ-тѣ и майка има цѣломждрость-тж, на която друзы-тѣ чяда населяватъ планины-тѣ, които се простиратъ до севѣрны-тѣ мѣста. Сж здравы и благодвижни; имаеть прелесты-тѣ и добродѣтели-тѣ отъ сестра си. Силата воодушевлява нервы-тѣ; мощъта е вгнѣздена въ кости-тѣ имъ, и както сладострастіе имаеть трудъ-тѣ.

Упражненіе-то отваря охотж-тж имъ и цѣломждростьта чова¹ силитѣ имъ. ся радватъ като воюватъ срѣщо страститѣ со всичкж-тж си сила и рѣвнуватъ да побѣждаватъ лошитѣ навицы.

Сластитѣ имъ сж умѣрени, затова играятъ; сънъ-тѣ имъ е малъкъ, но спокоень, и животворящъ.

Имаеть кржвъ-та чиста, умъ-тѣ тихъ² и лѣкарь-тѣ не знае кжщж-тж имъ.

И обаче сынове-тѣ не се сторены за да се насладятъ съ совършено спокойствіе. Въ кжщи-тѣ имъ това не ся намира. Когато вжтре се крѣе неприятель-тѣ, за да имъ направи зло, глѣда какъ отъ вѣнъ се излагатъ за новы опасности.

Здравіе-то, сила-та и дѣателность-та распалихж желанія-та отъ безакона-тж похъ-тѣ.³

¹ Запазва, ² Спокоень, ³ Вм. похоть.

Седѣщи тая на свой-тъ престолъ, тжрситъ да привлѣче вниманіе-то имъ. Изявява хубавинж-тж си и имъ мига да доближатъ.

Поглѣдътъ ѝ е омаянъ; облѣкло-то ѝ канитъ на сладострастіе; отъ очитѣ ѝ говоритъ желаніе-то; въ гржди-тѣ ѝ е населено искушеніе-то и на языкъ-тъ ѝ сж прелѣсти-тѣ.

Е; бѣгай далѣко отъ..... паленіята¹ и, заграждай слухъ-тъ на измамчивы-тѣ ѝ разговори; ако дадешъ вниманіе на слатко-то и омаено око нейзино, ако пристанешъ на измачивый звукъ отъ гласъ-тъ нейзинъ, ако може да те подчини на държавж-тж² си, си вжрзанъ за всегда.

Последователи нейзини сж срамъ-тъ, болѣсти-тѣ, сиромашіята, безспокойствіята и разкаяніето.

Ослабенъ отъ лѣнность, обезсиленъ отъ невоздържаніе, расипанъ отъ злоупотуѣбленіе, ще изгубишь силж-тж отъ членове-тѣ си, здравіе-то ще тратитъ³ темпераментъ-тъ ти, мало дни ще поживишь, и тѣе срамни. Тжгы-тѣ ти ще сж безчислены, и никой не ще се намѣри да те помилуй.

Надѣжда и страхъ.

Отъ надѣждж-тж обѣщаніята сж по-слаткы и раздражняватъ чеканіе-то повече отъ чяшкж-тж на ружж-тж, когато захваща да отваря. А застрашванія-тж отъ страхъ-тъ довождатъ въ скърбъ велика.

Нъ никога за това нито мамейнци-тѣ⁴ отъ надѣждж-тж, нито застрашванія-та отъ страхъ-тъ да не те отдалѣчатъ отъ справедливостъта. Така ще бждешъ усерденъ да посрѣщашъ неустрашимо всите напасти.

И отъ смъртъта страхове-тѣ на добры-тѣ чловѣцы не сж страхове. Който не прави злото, нема отъ що да се уплаши. Усилявай се въ всички-тѣ ти предпріятія съ дързость не безрасудна. Ако се отчаявашъ за исходъ-тъ, не ще сполучишь лѣсно.

Не потрясавай духътъ ти съ страхове празны, не носи ужасъ на сърдце-то си съ призрациы-тѣ отъ въображеніе-то си. Страхъ-тъ хвърля въ злополучіе, а кой-то се надѣва, се спасяватъ.

¹ Нечетливо. непонятно е началото на тази дума въ ржкописа.

² На властъта.

³ Ще напусне.

⁴ Лъжитѣ, измамитѣ.

Както струтокамила,¹ когато ся гони, криещи главж-тж. предлага на опасность друзитѣ си членове, така страховитъ ся предава отъ свой си страхъ.

Това, що считашь за невъзможно, такво ще го направи невѣрность-та² ти, но съ мъжество ще побѣдишь всите препятствія.

Ветрената надѣжда хранитъ душж-тж отъ безумецъ-тъ, обаче благоразумнѣе не се мамитъ, Управлявай съ разумъ всите дѣланія свой. Умѣрявай съ благоразумие надѣжди-тъ си, и така намѣренія-та ти ще зематъ добъръ исходъ, болѣзненѣе страхъ за несполука не ще гнетитъ душата ти.

Желаніе и любовь.

Чювай се,³ юноше, и чювай се добро отъ прелѣсти-тъ на нечестнж-тж женж, и да не се заблудишь отъ измамчивы-тъ сласти, кои-то оценява много скжпо.

Чрезмѣрны-тъ желанія не ще послужатъ за друго освенъ за превращеніе на собствены-тъ си намѣренія. И ако гонишь слѣпо-то имъ стремленіе, ще достигнешъ единъ чясъ по-скоро погибель-та си.

Не оставай прочее сердце-то си на очарователны-тъ веселія отъ срамнж-тж сласть. Ако съ измамчивы-тъ ѣ начини може да вързитъ душж-тж ти, уничточеніе-то отъ здравіе-то ти ще те лишитъ въ малко врѣме отъ изворотъ на сладости-тъ.

На пролѣтта отъ дны-тъ твои ще усѣтишь исчезнали силы-тъ ти и старость-та ще те поплатитъ внезапнж въ цуть-тъ отъ возрастъ-тъ твой.

Красна-та жена, на прелѣститѣ отъ кождо се прилага чесность и добродѣтель, свети по вече отъ звезды-тъ на небото, и на силж-тж отъ прелѣсти-тъ ѣ никой не може да устоитъ. Бѣлината отъ гржды-тъ ѣ прѣхвърля бѣлинж-тж стъ крыноветѣ. Усмѣваніе-то ѣ по-весело отъ ружж-тж на градинж-тж. Невиность-та седитъ на очитѣ ѣ както на очитѣ отъ гърлицж-тж; простота-та, наивность-та се населяватъ въ душж-тж ѣ.

¹ Камилската птица. ² Вм. безвѣрието ти. ³ Пази се.

Женж.

Щерка отъ любовтж, слушай уроцы-тѣ отъ благоразу-
мие-то. Нарѣдчы-тѣ¹ отъ истинжтж нека пройдутъ глобинж-тж²
отъ сърдцето твое, и така съ душевното украшение ще сторишь
красотж-тж твож да просветитъ по-вече. И когато цугъ-тѣ ней-
зинъ се истреситъ, ще ѝ останатъ прелѣсти-тѣ.

Въ цугъ-тѣ отъ возрастъ-тѣ твой, въ пролѣ-тѣ-тж отъ ча-
совете твои, тога мжжытѣ ще се веселятъ глѣдаещемъ тебѣ,
и природа-та скрышно ще ти тълкуватъ поглѣды-тѣ имъ, нѣ
тога ти чювай се отъ уловителны-тѣ имъ разговори, сочювай³
добро сърдце-то твое и не внимавай на измамчивытѣ имъ вну-
шенія.

Помни че сы создаденж, за да си другаръ на мжжа, и
не робъ на страсти-тѣ му, не само да изпълнявашъ желаніята
му, нѣ и да утѣшавашъ бѣды-тѣ му, да награждашь пода-
роцы-тѣ му и да сторишь по краткж сждбж-тж му съ голѣ-
мж-тж твож сладость.

Коя женж спечелватъ сърдцето отъ мжжа си, царува въ
него и го подчинява на любовь.

Ено я, ходитъ лѣгко, лѣгко, съ нравъ сладъкъ, невинж
въ душж-тж, скромна въ лицѣто.

Ржцѣ-тѣ нейзины търсятъ всякога работж; нозѣ-тѣ не
сакатъ да ходатъ вамо и тамо.

Е облѣчена съ чистотж, отхранена съ⁴ смиреніе-то и сми-
реномждростъ-та плѣтатъ главата ѝ⁵ вѣнецъ отъ славж.

Звукъ-тѣ отъ слова-та ѝ ударя слухъ-тѣ сладко. Слад-
костъ-та отъ мѣдъ-тѣ тече изъ бузытѣ ѝ.

Приличность-та и вежливость-та владѣятъ въ всичкытѣ
ѝ разговори.

Подчиненіе -то и послушаніе-то сж уроцы-тѣ, по които
управля живогъ-тѣ си. Благоразуміе-то вървитъ предъ неж,
добродѣтель-та стои по край неж; простота-та и наивность-та
свѣтятъ въ очитѣ ѝ, расжжденіе-то владѣе въ слова-та и въ
дѣла-та ѝ. Невоздържный ѝ⁶ уважява, и не дерзае да прого-

¹ Заповѣдитѣ, повеленията. ² Дълбочината.

³ Запази.

⁴ Липсва думата въ ржкописа, който е на това мѣсто пострадалъ.

⁵ И тукъ липсва думата.

⁶ ѝ вм. я; значи П. употребилъ тукъ „Дателень вмѣсто Винит.
падежъ.

ворить прѣдъ неж. Когато клевета-та се трудить да опозорить немилостиво почтеніето отъ нѣкого, тая го защищава; ако и това е невъзможно, мълче.¹ Имаещи благость-тж въ гржды-тѣ ѝ не подозрѣва зло на друзы-тѣ.

Счастливъ който ж зема за женж свож, счастливъ който е (вм. я, б. м.) нарѣче майкж свож. Будна е на управленіе-то отъ кжщж-тж и тамо цавствува мирътъ, заповѣдва съ разумъ и е послушна.

Се собужда рано, прилѣжава за работытѣ отъ кжщжтж, и раздава на всякого приличната работа.

Всичката сладость нейзинж² на усердната грижа отъ кжщж-тж³, на това само се занимава. Въ кжщж-тж ѝ се глѣда всекадѣ крайнж чистотж, и благоразумно домоустройство.

Благоразуміе-то, съ което управля работы-тѣ отъ кжщжтж, носи честь на мжжя е⁴, който се веселить въ себѣ си, слушаещемъ похвалж-тж за неж. Влива премудрость въ душж-тж отъ чядата си, по добры ѝ (си) примѣрь образува нравы-тѣ имъ.

Словото отъ устж-тж ѝ е законъ нихни. Движеніе-то отъ очи-тѣ ѝ е непрѣстѣпна заповѣдь. Едва говоритъ, а слугытѣ лѣтатъ на заповѣдитѣ ѝ. Имъ мига, и тие вършатъ. ѝ любать, а сладкый и вежливый нейзинъ нравъ гы окрылява. Въ благосчастія-та не ся гордѣе, а тжрпѣніе-то е (вм. ѝ, б. м.) помага за да не се отчае въ злополучія-та. Съ совѣти-тѣ ѝ (вм. си, б. м.) олѣснява бѣдствія-та отъ мжжя си съ благодареніе кѣто участвува въ сждбж-тж му, утѣшава болитѣ му. Возлага упованіе-то си на грждытѣ ѝ и намира утѣшеніе. Блаженъ който е (вм. я, б. м.) взелъ за женж! Блаженъ е който е (вм. я) има за майка.

Сопруга.

Когато имашъ да се оженишь, имай всякога прѣдъ очи заповѣди-тѣ Божій да не пренебрѣгнешъ никое срѣдство за да станешъ члѣнъ вѣренъ на общество-то. Отъ избираніе-то на бждащж-тж сопруга зависить благополучіе-то на животъ-тѣ ти.

¹ Вм. мълчи, 1-о спряж. вм. 2-о.

² Нейна, притеж. мѣстоим. ж. р.

³ Лицсва въ тоя изразъ глагольтъ, който трѣбва да се подразбира: *се състои* въ или е.

⁴ Притеж. м. съкр. форма ж. р. ѝ

Ако любезната твоя иждивлява много време въ украшеніе-то; ако лѣта на красотж-тж си; ако слуша съ благодареніе похвалж-тж; ако се смѣе чрѣзмѣрно, и ако говоритъ съ високъ гласъ; ако не ѝ е угодно да остава въ кжщж-тж си; ако вперява нечестно на мажи-тѣ око-то — тогава, ако и красота-та нейзина бльщаше както слънцето въ найголѣмж-тж си свѣтлинж, отвори лицѣто ти отъ прѣлѣсти-тѣ, и стжпкы-тѣ отъ пжтищата нейзины, и не оставай сърдцето си да се измамы отъ въображеніе-то.

Нашъль ли си другж, којж ти е угоднж, зачото заедно съ прѣлѣсти-тѣ има чистотж отъ сърдце, кротость отъ нравы и благородіе отъ душж, вземи жж за женж свож, е достойна да ти стане любимж и другарж.

Почитай жж както даръ отъ Бога даденъ. Обнасяй се къмъ неж тѣй, чтото да тя люби. Тая е домакинка-та ти. Чести жж, за да уважава-тъ слугы-тѣ заповѣдитѣ ѝ.

Не противи се безъ причинж на това, что желае. Участвува ли въ бѣды-тѣ ти, нека участвува прочее и на собствены-тѣ ти пріятности.

Обличявай жж съ кротость. Не търси строго за да те послушва.

Направи гржды-тѣ ѝ сокровище на тайны-тѣ ти. Довѣрлявай се на искрены-тѣ ѝ совѣти, и не ще се раскаешъ.

Бжды къмъ нея вѣренъ, зачото е майкж на чедата ти. За да си снисходителенъ къмъ неж, помни всякога слабжтж ѝ природж и своитѣ си несовършенства.

Татко.

Чловѣче, който си станалъ татко, размишлявай, колко голѣмъ залогъ ти е повѣренъ. Дължность неизбѣжна имашъ да дадешъ хранж на тіе, що имъ си подарилъ животъ.

За да стане любезното ти чядо достойно за молитвж-тж ти или за проклятіе-то ти, за да стане сынъ-тѣ ти добъръ или лошъ гражданинъ, това зависить отъ тебѣ.

Отъ начяло поучи го, кой пжть трѣбва да земе. Въ време научи душж-тж му къмъ истинж-тж, а сърдцето му къмъ добродѣтель-тж.

Имай око внимателно къмъ наклоненіята (наклонноститѣ, и пр.) му, и испитай любопитно, къмъ что се стремить. Сви го отъ младость, и не остави да порасте въ него заедно съ години-тѣ и нѣкой лошъ навикъ.

По той начинъ ще се възвишитъ както смръкж-тж въ горитѣ, на кождо върхотъ ще прѣвосхожда прѣко друзитѣ дървеса въ дѣбравж-тж.

Развращеный сынъ е срамъ на татка си; благоразумный е честь нѣгова и славж.

Твоиж е земя-та; не щади прочее обработваніе; както ще посѣнешъ така ще собѣрешъ.

Поучи сына ти да е послушенъ, и ще те ублажава; поучи го да е скромень, и никога не ще се посрами; поучи го да е признателень, и ще |се честить;¹ поучи го да е милостивъ, и ще привлѣче любовта отъ чловѣцы-тѣ; поучи го да е цѣломждъръ и ще е здравъ; поучи го да е благоразумень, и ще живѣе благополучень; поучи го да е справедливъ, и ще се почести на свѣтъ-тъ; поучи го да е искренень, и совѣста му не ще го гризне никога; научи го на прилѣжаніе, и богатства-та му ще порастатъ; научи го на чловѣколюбіе, и ще има сърдце благородно; възпитаи го въ науки-тѣ и ще е полѣзенъ на свѣтъ-тъ; възпитаи го въ вѣрж, и смърта му ще е завиднж.

Сынъ.

Отъ безсловесны-тѣ твари нека ходатъ да се поучятъ прѣмждрость чловѣцы-тъ. Ходи, чядо мое, въ пустинж-тж, глѣдай щърка, и той нека проговоритъ на сърдцето ти, съ колко вниманіе помага на татка си въ старость-тж, прибира родителитѣ си, гы хранитъ, гы носитъ на крылѣ-то си!

Можешъ ли да бждешъ непризнателень къмъ татка ти? Отъ него си приелъ животътъ. Къмъ майкж ти? Нъ тая те отхрани.

Слушай слова-та отъ татка ти; що ти велитъ е за добро твое. Послушвай совѣтитѣ му; тие ти гы правитъ зашто те любитъ... бдѣлъ за дни-тѣ твои, се трудилъ за да гы стори благополучны; чести прочее бѣлжтж му косж и не прѣзираи старческж-тж му возрастъ.

Търпи родителитѣ си, кога сж прѣстарены, помагай имъ на болѣсти-тѣ имъ. Колко вседушно ти помогнали въ младенчество-то ти. Колко нѣчта ти опростили на младость-тж ти! Колко добро зрѣлище сж сынове-те, кѣто одаватъ дѣлжность-тж къмъ родители-тѣ!

¹ Ще му се отдава честь.

По-приятно е това зрѣлище нежели благовоніе-то отъ темянь-тъ, който гори на олтары-тъ. Веселить повече нежели най-скжпоцѣны-тъ ароматы,

Чести прочее дарователи-тъ на рожденіе-то ти. Прѣзь това бѣлата имъ коса ще слѣзе мирно въ гробъ-тъ, а сынове-те твой, научени отъ твой примѣрь, ще ти воздаватъ истите нечта.

Богаты и сыромасы.

Чловѣкъ-тъ, на когото богъ подарилъ богатство и благо-разуміе, за да го употрѣблява добро, взелъ даръ изряденъ. Се радвить за собственото си богатство, зашто-то... чрѣзь него добро защищава сыромаха, който се псуе, не търпить глѣдаещи слабаго, кой-то се гнете отъ силнаго; търсить по трага, който е достоенъ за сожаленіе; изучява нужды-тъ му и спомоществува съ расжженіе и безъ изявленіе; защищава достойны-тъ и гы награжда; подкрѣплява искусствата и спомага съ щѣдрость на исходъ-тъ отъ полѣзны-тъ прѣдпріятія; прѣдпрійма голѣмы дѣла; въздыга новы заведенія, дава дѣло на художника, помага на успѣхъ-тъ отъ искусство-то, и се трудить да обогатить отечество-то. Избытки-тъ¹ отъ трапез-тж си гы мислить собственный дѣлъ на сыромасы-тъ, и за това не сакатъ да гы лишить отъ нихъ. Зачто-то умножилъ имѣніето си, не измѣнилъ заради това благодѣтелното расположеніе на сърдцето си. А богатство-то му носитьъ украшеніе, и всрѣдъ изобиліето се наслаждава съ безпечялно веселіе.

Нъ злополученъ е, който умножава богатства-та си безъ нѣкое друго благодареніе освенъ благодареніе да иматъ; който гнѣтитъ сыромаха, кѣто прѣзира потовете отъ лицѣто му! Бѣды-тъ отъ ближняго му не го смущаватъ никакъ. Съ безсжлзны очи глѣда сжлзытъ на сыраче-то, и на стенанія-та отъ вдовицж-тж загражда ухо-то. Користолоубіе-то ожесточи сърдцето му! най-горката скърбъ не го омякчава никакъ.

Нъ слѣдъ себѣ влѣचितъ проклятіе-то, се намиратъ въ непрѣривны страхове; ненасытность-тж отъ желанія-та го мжчить, и го мжчить обидата, коя-то сторилъ на бѣдны-тъ. Що сж бѣдите отъ сыромашія-тж спорядъ душевны-тъ смущенія на таквй чловѣкъ?!

¹ Остатъцитѣ.

Нека ся утѣшава пакъ сыромахый, даже нека ся веселить, зачто-то иматъ безчислѣны причины за това. Ядить хлѣбътъ си мирно, а трапезата му не ся обикаля отъ тунедцы, кои-то поядватъ негово-то. Е свободенъ отъ занима-нїя-та на много служители, и не го мжчатъ досадителны-тѣ висканїя. Се лишяватъ наистина отъ роскошны-тѣ трапезы на богаты-тѣ, нъ нито на болѣсти-тѣ имъ не подлѣжить. Хлѣбътъ, що го ядить, не е ли сладкъ на небѣто му? Вода-та, що я пїе, не угашава ли сладко жажджтж му? Се наслаждаватъ повече той на водопытіе-то, нежели богатїй-тѣ, като попива вина скжпи.

Чрѣзь трудътъ сохранява здравіе-то си, и усѣща въ сонъ-тѣ си такова сладость, каквато не знае, който спїе на меко. Умѣренъ бидвеещемъ въ желанїя-та, гы ограничава въ най-тѣсни границы, а спокоиствіе-то, което той усѣща, прѣхвърля повече сладость-тж, която можатъ да причинатъ богатства-та и санове-тѣ.

Нека не се гордить прочее богатый за богатства-та си и нека не скърбитъ сыромахый за бѣды-тѣ си. Ако се подчиняватъ на воля-тж отъ провиденїе-то въ различны-тѣ имъ состоянїя, могатъ да живатъ и тїе и онїе благополучны.

Искренность.

Прїятелю на истинж-тж почитателю на добрини-тѣ нейзины, никога не изостава (вм. не изоставай, б.м.) ъж. Ако ъж честишь всякога, ке увѣнчашь себѣ съ славж. Искреный чловѣкъ има всякога сърдце-то въ языкъ-тѣ, (въ) думы-тѣ му не се ни лицѣмѣрие ни лукавство. Се срамитъ на лжжж-тж и се смущаватъ, нъ кѣто говоритъ истинжтж е безстрашенъ, чюватъ юначкы достолѣпіе-то отъ степень-тж си, никога не пада въ нискость кѣто става лицѣмѣрецъ. Е всякога подобенъ съ себе си и никога не се намира въ недоуменїе, говоритъ дързновенно истинж-тж, се гнжситъ отъ нискость-тж на лицѣмѣріе-то; думы-тѣ отъ устж-тж му толкуватъ мислы-тѣ му. Съ все това всякога отваря устны-тѣ си съ вниманїе и благоразумїе все изучва правдж-тж и мѣритъ всякож думж, казва безъ заобикалки мнѣніе-то си, обличява свободно когото и да іе, исполнява непрестжпно това, що обѣщава.

Лицѣмѣрецътъ обаче иматъ сърдце-то лжжно, друго не дума освѣнъ какъ да измамить. За това кріе думы-тѣ си съ було-то отъ истинж-тж.

Се смѣ на жалбж-тж, плаче на радость-тж а думы-тѣ му не прійматъ никое толкуваніе; работатъ въ темнинж, както къртъ-тѣ, и се считатъ за безопасенъ; нѣ както него така и ового внезапно го поплатва свѣтлинж-тж, го открива и го предава. Минуватъ днитѣ си съ усиленъ и прѣстроенъ нравъ, языкъ-тѣ му и сърдце-то му обличяватъ едното другото. Се трудитъ за да се нарѣче чесенъ и самъ си хвалитъ нопачнитѣ начини, както гы-употрѣбява за да сполучитъ намѣреніе-то си. О безумче! Колко трудъ полагашь за да скрѣиешъ кой си. Наистина е несравнено по-голѣмъ, отъ колкото бы потрѣбалъ за да станешъ наистина таковъ, каковъ сакашь да се явишь. Сыноветѣ отъ благоразуміе-то ще поругаватъ мждроститѣ ти, когато оголенъ отъ покрывкж-тж, кождо те покрыва, ке се появишь прѣдаденъ на безчестіе-то.

Ржкописътъ свършва съ „Чясть седма“ за „Вѣроизповѣданіе“-то.

* * *

Училището е мѣстослужението, гдѣто Пърличевъ отдаде най-голѣматъ часть отъ своя животъ: той е учителствувалъ 37 години. Стигналъ вече 60 годишна възраст, той неохотно се раздѣля съ учителството. Последнитѣ си учителски години прѣкара въ Солунъ. Пенсиониранъ, той се прибира въ родния си градъ. Тукъ въ скромна кжща, останала му отъ дѣдо, Пърличевъ е обкржженъ отъ обичѣта на домашнитѣ, отъ грижитѣ на многотърпеливата му съпруга и примерна домакиня. Презъ цѣлото време до края на земния си животъ Пърличевъ бѣше предметъ на непринудена всеобща почитъ и уважение отъ страна на цѣлото гражданство. Бивши негови ученици, станали учители, търговци, общественици, непрѣстанно го посѣщаваха и му свидетѣлствуваха лично своитѣ чувства на признателность. Така прекара П. последнитѣ години на своя животъ, готовъ вече да посрѣщне часътъ на смъртъта.

На 25 януарий ст. ст. 1893 г., следъ нѣколкодневно стомашно разстройство, тоя труженикъ, народенъ будителъ и поетъ е починалъ спокойно въ ржцетѣ на предобрата си другарка. Нѣколко дена преди смъртъта си П. предсказвалъ своята кончина. И неговото предсказание се е сбжднало точно не само относительно деньтъ — именния му день, — но и относительно часътъ на смъртъта. Съ удивление предъ тоя фактъ овдовѣ-

лата съпруга го повтаряше често. Погребението е било не-
обикновено тържествено, въпреки извънредно студената зима
тая година.

Отъ ръкописитѣ на Пърличевъ пощадени отъ времето въ
мое притежание се намиратъ следнитѣ; 1. Единъ преводъ на
Илиада; 2. единъ преводъ на Одисея; 3. Поемата Скендеръ-
бей на гръцки; 4. 12 стихотворения; 5. Толкова слова; 6. Една
книжка нравоучения; 7. Една кратка славянска граматика;
8. Единъ предговоръ къмъ превода на Илиада; 9. Една поема
на гръцки съ французки преводъ; 10. Къмъ Царь Алексан-
дъръ I (на славянски); 11. Смѣхуритѣ на Ариосто — пре-
водъ; 12. два документа отъ Атинския университетъ и 13. Единъ
печатанъ екземпляръ отъ поемата Арматолосъ.

Отъ точка 11 на тоя описъ се вижда, че налице е и
превода на Ариостовия Orlando Furioso (преводъ съкратенъ,
както е и тоя на Илиадата), което ще рече, че г. С. Радевъ
е изпадналъ въ заблуждение, като говори въ своята велико-
лепна книга по нашето възраждане*, че П. не е успѣлъ да
направи казания преводъ.

Това сжществува като скромнъ паметникъ отъ дѣлото
на П.. А каква частъ отъ ръкописитѣ и книгитѣ му липсва?
— Кой би могълъ да установи! П. не можеше да забрави
изгубената си поема, „Кика пѣе“, съставена въ битността му
учителъ въ Габрово, оставена отъ него заедно съ други
негови ръкописи на съхранение въ Народната библиотека въ
София, а неизвѣстно какъ, изчезнали отъ тамъ. Липсва едно
стихотворение, което П., предизвиканъ отъ своя синъ, ученикъ
тогава въ V. кл., съставилъ за него, две години преди
смъртъта си. Нѣма между ръкописитѣ и единъ народенъ
поплакъ, написанъ отъ П. по поводъ убийството на Охрид-
чанина Христо Момировъ отъ турци. Тая елегия започваше
съ стиха:

Разплакало се мало, голѣмо,
Че всегдѣ рай е, у насъ е пекълъ.
Слушашъ ли, царю, ти господарю,
Да не плачъ нашъ до Бога стигне.
Наше имане ни разграбиха,
Добритѣ мже ни умрѣтвиха.

* Вж. Макед. библ. № 7 „Македония и бълг. възраждане“, часть
I стр. 176.

(Повтаря се припѣвътъ „Слушашъ ли...“) Тая елегия, съставена по размѣра и стѣпкитѣ на „Нощъ е ужасна, зима студена“, приспособена бѣ и да се пѣе на сѣщия гласъ като нейния. Но какъвъ бѣ завършѣкътъ ѝ, не помня.

Уважаемия Д-ръ Вл. Руменовъ въ единъ случаенъ разговоръ напоследѣкъ ми обърна внимание на следната подробностъ. Покойниятъ Иванъ Б. Шумковъ, който 1860 г. билъ въ Атинскиятъ университетъ състудентъ съ Гр. Пърличевъ, пише въ връзка съ конкурса на който последния получилъ премията (1000 франка и лавровъ вѣнецъ) презъ сѣщата година следното:

„Мнозина отъ поетитѣ и отъ Атинската интелигенция насочиха голѣмо брожение противъ професора Генадюсъ, че несправедливо и не достойно е далъ наградата на г-на Г. Пърличевъ, — простъ бѣлгаринъ, а не елинъ. — Покойния Пърличевъ, като не може да понесе голѣмото течение на публичнитѣ укори, бѣ предизвиканъ да покани водителитѣ на броженieto на конкурсъ:

„Каня онеправданитѣ г-да стихотворци (поети) до 15 дни отъ днесъ да се яватъ въ университета та предъ които тѣ желаятъ отъ г-да професоритѣ, да приематъ или да отхвърлятъ моето предложение. А професоритѣ се умоляватъ да благоволятъ и предложатъ мене и на недоволнитѣ единъ текстъ извлеченъ отъ който обичатъ отъ старитѣ елински писатели, да затворятъ мене и онеправданитѣ въ отдѣлни стай, безъ да носимъ съ себе си хартия своя, пера и мастило и, въ разстояние на три часа да обърнатъ дадения текстъ въ стихове. Ако тѣ не сторяъ това, считамъ ги за недостойни прости клюкари.

Г. Пърличевъ

Въ определения срокъ за кункурса никой отъ не задоволенитѣ не се яви, и най-после млѣкнаха.

И. Б. Шумковъ.¹⁾

Не е изключено за Гр. Пърличевъ да се установятъ и други нѣкои указания и данни. Възможно е нѣкои отъ колежитѣ му въ Битоля, Прилепъ, или Солунъ да е оставилъ нѣкои не издадени още спомени, въ които да е изнесено

¹⁾ Вж. „Патриотически и насърчителни разкази“ отъ Ив. Б. Шумковъ, София, 1907.

нѣщо и за него, както Еничеревъ непримѣръ отбелѣзва въ своитѣ спомени епизодътъ за сърдитото напускане на П-въ отъ Прилепъ. Единъ отъ директоритѣ, при които Пърличевъ учителствува въ Солунската мъжка гимназия и бившъ екзархийски капукехая въ Цариградъ (Н. А. Начевъ) умрѣлъ преди 13—14 години. Той може да е оставилъ нѣкакви спомени. Другъ директоръ на сжщата гимназия (Георги Кандиларовъ) е още живъ. Има основания да се мисли, че той още остави свои спомени. Райчо Кароловъ, директоръ на Априловската гимназия въ Габрово презъ годината, въ която Пърличевъ учителствува тамъ, умрѣ неотдавна. И отъ него може да се очакватъ било спомени, или рапорти и сведения касателно просветната дейность. Не е невъзможно най-сетне да излѣзатъ на лице и нѣкои писма отъ кореспонденцията на Пърличевъ.

Въ всѣки случай това що изнасямъ тукъ като сжществующе до днесъ въ връзка съ личността и дѣлото на Гр. Пърличевъ, бѣ за менъ единъ дългъ, изпълнението на който не можахъ да отмина.